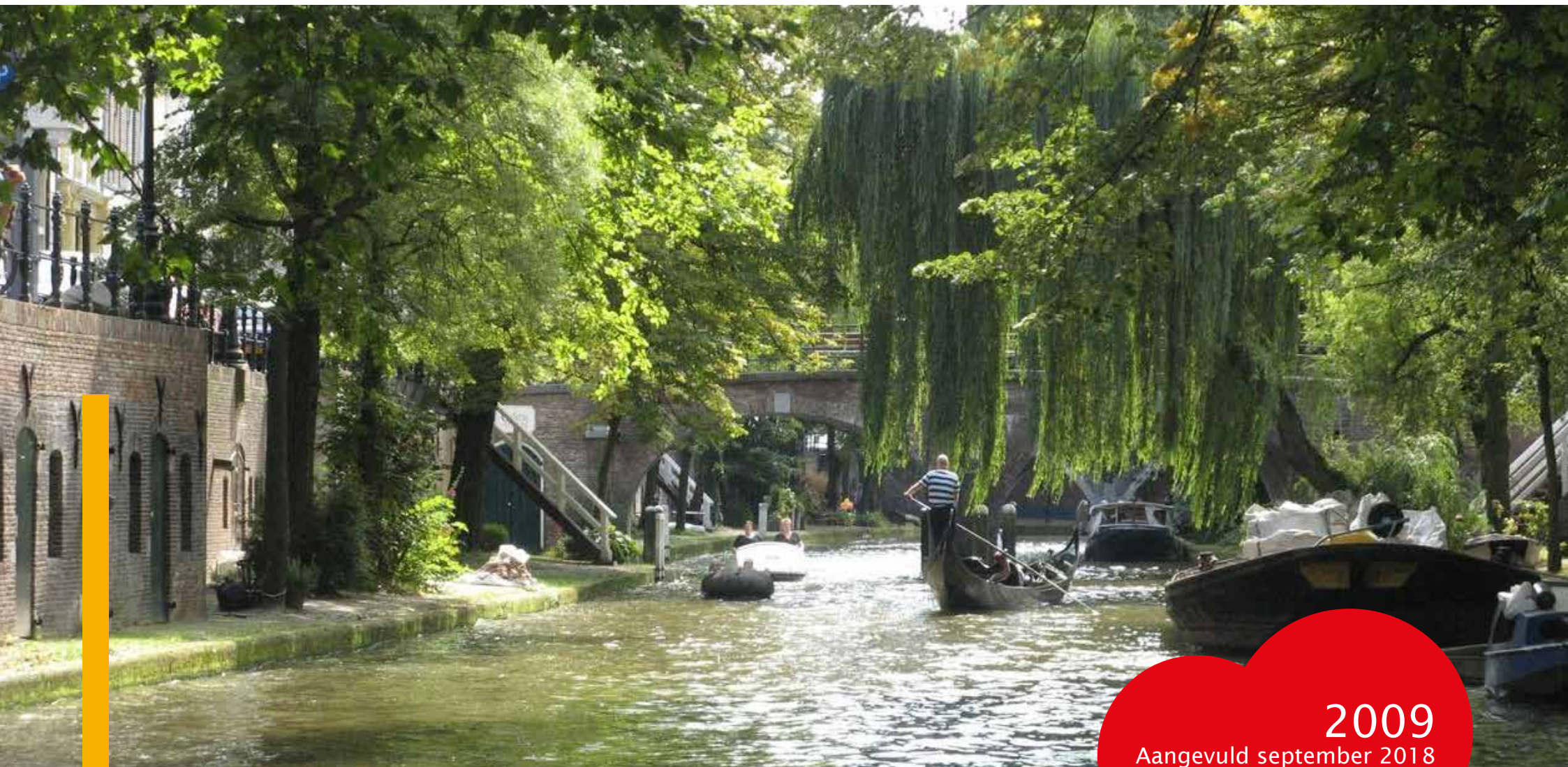

Bomenbeleid Utrecht

Verbeterde regelgeving voor beheer,
behoud en ontwikkeling van bomen

2009
Aangevuld september 2018

Gemeente Utrecht

[Utrecht.nl/bomenbeleid](https://utrecht.nl/bomenbeleid)

Bomenbeleid Utrecht

Verbeterde regelgeving voor beheer, behoud en ontwikkeling van bomen

Vastgesteld door de gemeenteraad, 11 maart 2009

Aangevuld met het initiatiefvoorstel herplantplicht gemeenteraad 27 september 2018

Gemeente Utrecht

Colofon

Opdrachtgever (ambtelijk)

Rob Hendriks, StadsOntwikkeling, afdeling Stedenbouw en Monumenten

Projectmanagement

Anita Dirix, StadsOntwikkeling, Projectmanagementbureau

Pauline Meijer, StadsOntwikkeling, Projectmanagementbureau

Projectteam

Jan Schwachöfer, StadsWerken, Programmabureau

Jeroen van Gaalen, StadsWerken, afdeling Beheer en Onderhoud

Gitty Korsuize, StadsOntwikkeling, afdeling Milieu en Duurzaamheid

Zanne Schors, StadsOntwikkeling, afdeling Stedenbouw en Monumenten

Afra Bolten, StadsOntwikkeling, afdeling Stedenbouw en Monumenten

Marjolein Hillege, StadsOntwikkeling, afdeling Stedenbouw en Monumenten

Frans Kipp, StadsOntwikkeling, afdeling Stedenbouw en Monumenten

Harry Servaas, StadsOntwikkeling, afdeling Vervoer en Verkeer

Afbeeldingen

Omslag: Bomen aan de Oudegracht - Marlene van Dijk

Copijn: afb. 3.01

Fotografie Afanja: afb. 2.31, 2.39

Fotografie Gerry Hurkmans: afb. 2.28

Fotografie Willem Mes: afb. 4.01

Fotografie Wim van Velzen: afb. 1.10, 1.11, 2.26

Fotografie Merrijn van der Vliet: afb. 2.29

Bea van Meel: afb. 1.02, t/m 1.05

Vildaphoto, Misjel Decler: afb. 2.33

Vildaphoto, Ludo Goossens: afb. 2.34

Vildaphoto, Rollin Verlinde: afb. 2.32

Reformatorisch Dagblad: afb. 2.37

Stadswerken: afb. 3.02 t/m 3.09, 4.02 t/m 4.10

StadsOntwikkeling Stedenbouw en Planologie:

overige foto's en afbeeldingen

Grafische realisatie

Ontwerpstudio Ruimte

Status

02-06-2008, Vastgesteld college t.b.v. inspraak

11-06-2008 - 23-07-2008, Inspraakperiode

02-12-2008, Vastgesteld collega na inspraak

22-01-2009, Raadsinformatieavond

11-03-2009, Vastgesteld gemeenteraad

08-03-2018, indiening initiatiefvoorstel herplantplicht

14-05-2018, raadscommissie

27-09-2018, Vastgesteld initiatiefvoorstel herplantplicht gemeenteraad

Inhoudsopgave

1	Inleiding	7
	1.1 Aanleiding	7
	1.2 Doel	8
	1.3 Werkwijze	8
	1.4 Leeswijzer	8
2	De stedelijke bomenstructuur	11
	2.1 Algemene toelichting	11
	2.2 Ambities voor de bomenstructuur	11
	2.3 Wijkgroenplannen	11
	2.4 Opbouw van de stedelijke bomenstructuur	11
	2.5 Cultuurhistorische structuur	11
	2.6 Ruimtelijke structuur	17
	2.7 Ecologische structuur	18
	2.8 De bomenstructuur van Utrecht	20
	Bomenstructuurkaart Utrecht	21
3	Instrumenten voor een beter bomenbeleid	23
	3.1 Uitbreiden en toetsen werking bomenparagraaf	23
	3.2 Instellen subsidieregeling voor particuliere monumentale bomen	23
	3.3 Openen website met inventarisatie bomen in Utrecht	25
	3.4 Versterken zorg voor volwassen en monumentale bomen	25
	3.5 Aanplant zwaardere bomen bij hoofdstructuur	25
	3.6 Bij kap vaker overgaan tot verplanten of een plicht tot herplant opleggen	25
	3.7 Aanpassen van de kapverordening: vrijstelling kleine particuliere tuinen en verbeteren van de afwegingscriteria.	26
4	Beheer en onderhoud van de bomen in Utrecht	29
	4.1 Inleiding	29
	4.2 Bestrijding van ziekten en plagen	29
	4.3 Aanplant van jonge bomen en begeleiding	29
	4.4 Professionele inspecties en duurzaam beheer	30
	4.5 Wortelopdruk	30
	4.6 Communicatie	31
	4.7 Betrokkenheid	32
	Bijlagen	33
	Bijlage 1: Veldbeoordeling van bomen bij velvergunning	34
	Bijlage 2: Principe profielen	36
	Toelichting profielen	36
	Ruimtelijke overwegingen	36
	Aanbevelingen vanuit ecologie	36
	Beelden per profiel	36
	De volgende 14 profielen worden hierna omschreven:	37

1 Inleiding

Afb. 1.01 (links)

Bomen bieden het beeld van een leefbare stad, waar het goed toeven is.

Bomen bieden een prachtig beeld: de weerspiegeling in de grachten, het kleurenspeel in de herfst, bloesem in het voorjaar. Bomen zorgen voor een aantrekkelijke leefomgeving voor bewoners en bezoekers van de stad. Statige bomenlanen doen oude tijden herleven en bomen zijn voor diverse dieren als vogels, vleermuizen en insecten van levensbelang. Ze verbeteren de kwaliteit van het milieu; ze vangen stof en regelen luchtvochtigheid en temperatuur. Bomen breken wind en bieden luwte. Ze bieden schaduw op zonnige dagen en droge plekken op regenachtige dagen.

Bomen zijn ook voor de inwoners van Utrecht van groot belang. Ze geven een gevoel van geborgenheid. Bomen bieden het beeld van een leefbare stad, waar het goed toeven is. De bomen bij de werfkelders, in de oude plantsoenen en parken en bomenlanen, ze maken de stad aantrekkelijk en plezierig. Niet voor niets proberen we in straten altijd bomen te planten om de leefbaarheid te versterken. De jeugd plant bomen op boomfeestdag, volwassenen bekijken graag nog eens de inscripties die ze lang geleden in de bast van een boom maakten. Zo horen de bomen bij onze samenleving.

De inwoners van Utrecht zijn bezorgd om bomen in de stad. Ieder jaar weer zien ze bomen verdwijnen; kleine bomen, maar ook eeuwenoude reuzen. De bezorgdheid ontstaat vaak niet zozeer omdat er een boom moet worden gekapt, maar om de manier waarop inwoners daarin worden gekend. De laatste jaren heeft de gemeente niet de schoonheidsprijs verdiend als het gaat om communicatie rond bomenkap en we willen dit graag veranderen.

Niemand zal het belang van onze bomen ontkennen. Toch moet het gemeentebestuur vaak keuzes maken waarbij het belang van bomen wordt afgewogen tegen andere zaken. Zo kan er sprake zijn van bomenziektes of

Afb. 1.02 t/m 1.05

De jeugd plant bomen op boomfeestdag, op Griftsteede.

ouderdom, of spelen er andere belangen als woningbouw of wegeaanleg. Jaarlijks sneuvelen er zo bomen door het ruimtegebrek in Utrecht. Meer aandacht in de ruimtelijke planvorming voor het belang van bomen is dan ook gewenst.

1.1 Aanleiding

Groenstructuurplan

In mei 2007 verscheen het “Groenstructuurplan Utrecht - Stad en land verbonden”. Het groenstructuurplan geeft een visie op het stedelijk groen in 2030 en gaat in op de grote stedelijke groenstructuren, met het accent op de recreatieve gebruiksfunctie en de natuurfunctie. In het Groenstructuurplan is de wens benoemd om een aparte visie voor de bomen en bomenlanen in Utrecht te ontwikkelen, omdat bomen een eigen ruimtelijke dimensie hebben en een aparte problematiek kennen.

Deregulering, minder regels

Begin 2007 is een advies aan de gemeenteraad voorgelegd om de kapvergunning af te schaffen, met als reden dat in vrijwel alle gevallen de vergunning wordt verleend en daarmee het kapvergunningstelsel onbruikbaar lijkt te zijn. Het advies is niet aangenomen en leidde tot de vraag van de raad om een beter bomenbeleid. Een beleid waarin de regels vereenvoudigd worden, en waarin het belang van de bomen in de stad sterker naar voren komt.

Negatieve beeldvorming

Daarnaast is er sprake van een negatieve beeldvorming over het huidige bomenbeleid. Dat wordt deels veroorzaakt door de wijze waarop besluiten tot stand komen. Dit is voor de bewoners niet altijd helder, en soms is de

Afb. 1.06 en 1.07

Bomen bieden een prachtig beeld: bloesem in het voorjaar, patronen in de bast.

onderbouwing onvolledig. Daardoor is de beeldvorming negatief: er lijkt eerder een beleid om bomen te kappen dan om bomen te behouden. Dit vraagt om een aangepaste werkwijze en helderheid.

1.2 Doel

Uitgangspunt van het nieuwe Utrechtse bomenbeleid is dat bomen een wezenlijke bijdrage leveren aan de leefkwaliteit van de stad. De zorg en aandacht voor beheer, behoud en ontwikkeling van bomen is een belangrijke taak en verantwoordelijkheid van de gemeente.

De belangrijkste doelen van het nieuwe Utrechtse bomenbeleid zijn:

- Een samenhangende bomenstructuur voor de stad, gebaseerd op cultuur-historische, ruimtelijke en ecologische uitgangspunten en milieu. Deze kaart is een nadere uitwerking van de groenstructuur, maar dan specifiek voor de bomen. Het is daarmee een koers voor de toekomst.
- Aanvullen, verbeteren en verder ontwikkelen van deze hoofdstructuur, zodat de stad in 2030 een volwaardige hoofdbomenstructuur heeft.
- Meer aandacht en verzorging (in de vorm van onderhoud) voor monumentale bomen in gemeentelijk en in privé bezit. De monumentale bomen zijn op veel plaatsen het kenmerk van de stedelijke ruimte en daar dragen ook veel particuliere bomen aan bij. Goed onderhoud zorgt dat we er langer van kunnen genieten.
- Inzetten op meer volwassen bomen met als doel in 2030 meer volwassen bomen in de stad dan in 2008.
- De belangen van bomen bij projecten veel eerder en zorgvuldiger afwegen door tijdige en heldere besluitvorming. De keuze voor

verplanten of herplant gemakkelijker maken. Dit draagt bij aan behoud van grotere bomen.

- Verbeteren van de communicatie naar inwoners over hoe de gemeente omgaat met haar bomen.
- Vereenvoudigen van de regelgeving (APV) voor bewoners. Als een kapvergunning niets toevoegt, dan dat ook zo regelen.

1.3 Werkwijze

De bomenstructuur, het kaartbeeld, is in het bomenbeleid uitgewerkt op stedelijk niveau. De structuur is in overleg met Utrechtse natuur- en milieugroepen tot stand gekomen. Een verdere uitwerking op wijkniveau kan plaatsvinden in de wijkgroenplannen, die in overleg met wijkraden, bewonersorganisaties, belangengroepen en bewoners zullen worden opgesteld. Ook voor de uitwerking en keuze van maatregelen in dit plan is actief samengewerkt met natuur- en milieugroepen in Utrecht. Hiertoe is in het najaar van 2007/voorjaar 2008 een intensief traject gevolgd.

1.4 Leeswijzer

In deze inleiding zijn de aanleiding en de doelen van het beleid beschreven. In de volgende hoofdstukken vindt een vertaalslag plaats naar een ruimtelijke stedelijke structuur, instrumenten voor een beter beleid en een toelichting op beheer en onderhoud. Vanuit de hierboven benoemde doelen is de verdere hoofdstuk indeling tot stand gekomen.

Afb. 1.08 (links)

Bomen leveren met hun vruchten een bijdrage voor de fauna van de stad.

Afb. 1.09 (rechts)

In het najaar kleuren bomen de stad in mooie herfsttinten.

In hoofdstuk 2 beschrijft de stedelijke bomenstructuur tot 2030 vanuit de cultuurhistorische-, ruimtelijke-, ecologische-en milieuwaarde. Conclusie van dit hoofdstuk is de structuurkaart 2030. Deze kaart geeft de ambitie weer voor de in 2030 gewenste bomenstructuur en dus opgaven die bij de ontwikkeling van de stad horen. Hoofdstuk 3 geeft de verbeteringen aan en ambities voor de verschillende instrumenten zoals de kapvergunning, de uitwerking van de bomenparagraaf in maatregelen en een subsidie voor particuliere monumentale bomen. Hierin zitten de echte verbeterlagen die buiten merkbaar zullen worden.

In hoofdstuk 4 staat beschreven hoe de bomenstructuur van Utrecht beheerd en onderhouden wordt. Hoe we om gaan in geval van ziekte, met boomwortels in de straat en hoe we omgaan met vervanging.

Het bomenbeleid bevat twee bijlagen:

- Bijlage 1 bevat het nieuwe standaarddocument voor de beoordeling van bomen door de gemeente waarvoor een kapvergunning is ingediend.
- Bijlage 2 bevat de principe-profielen voor de ruimtelijke uitwerking van de bomenstructuur.

Afb. 1.10 en 1.11

Mensen recreëren graag in een boomrijke buitenruimte.

2 De stedelijke bomenstructuur

Afb. 2.01 (links)

Bomen veraangenamen het verblijf in een stedelijke omgeving.

2.1 Algemene toelichting

In Utrecht staan losse bomen (solitairen), bomen in lanen en bomen op pleinen en in parken die voor de stad als geheel van belang zijn. In het Groenstructuurplan zijn de parken behandeld; in dit document ligt de focus op de bomenlanen. Bomen in lanen kenmerken zich door forse maten en onderlinge samenhang en hun belang is daarmee duidelijk wijkoverstijgend. In een samenwerking van verschillende afdelingen van de gemeente en organisaties daarbuiten, is bepaald welke bomenlijnen van belang zijn voor de gehele stad.

Bij veranderingen in de stad worden bomen geveld, maar ook aangeplant. Door het benoemen van de stedelijke bomenstructuur worden zulke ingrepen in de boombeplantingen binnen een groter geheel geplaatst. Hierdoor kan een herkenbare en duurzame boombeplanting ontwikkeld en gekoesterd worden. Een boom wint aan betekenis naarmate de leeftijd en de daarbij behorende omvang toenemen.

2.2 Ambities voor de bomenstructuur

Voor 2030 willen we als gemeente inzetten op het behoud en de ontwikkeling van de bomenstructuur. Dit zal gebeuren door:

- Waar mogelijk ontbrekende bomen in de bomenstructuur aanvullen om zo een samenhangende structuur te creëren. Dat betekent bij de ruimtelijke plannen in de komende jaren bezien waar bomen kunnen worden toegevoegd om zo de bomenlanen en pleinen te completeren.

Afb. 2.02

Stedelijke Groenstructuur.

Legenda

- Wenselijke verbindingen
- Vlakken stedelijk groen
- Gemeentegrens

- De bomenstructuur verder te verbeteren door hier bij beheer en onderhoud extra zorg aan te besteden; bij aanplant, bij groeiplaatsen van oudere bomen, bij de verzorging in de jeugd-fase en bij ziekten.

In Utrecht wordt met dit bomenbeleid voor het eerst een stedelijke bomenstructuur beschreven. In kaarten is de hoofdstructuur van de stad in beeld gebracht. De komende jaren zal extra nadruk liggen op de aanplant van ontbrekende bomen en maatregelen voor goede bescherming en verzorging. Doel van de kaarten is gegevens te leveren voor de op te stellen bomenparagraaf bij nieuwe plannen.

Voor de ontwikkeling van de bomenstructuur worden in dit document verdere handreikingen gedaan door het benoemen van principe-profielen (zie bijlage 2). Voor het beheer en onderhoud wordt in hoofdstuk 4 toegelicht hoe de gemeente haar werkzaamheden uitvoert.

2.3 Wijkgroenplannen

Uitwerking van de bomenstructuur op wijk- en buurtniveau vindt de komende jaren plaats in de wijkgroenplannen. De bomen die de wijk- en buurtstructuren bepalen, zijn vooral van betekenis voor de betreffende buurt of wijk. De wijkgroenplannen richten zich op alle gemeentelijke groenvoorzieningen in de wijk. Tevens worden het gewenste reguliere beheer en de te nemen maatregelen bij aanpassingen, herinrichtingen en renovatie omschreven.

2.4 Opbouw van de stedelijke bomenstructuur

In de volgende paragrafen zijn de drie verschillende structuren waaruit de bomenstructuur is opgebouwd, omschreven en in kaart verwerkt.

- De bomen op lijnen en plekken die kenmerkend zijn voor de geschiedenis van de stad vormen de cultuurhistorische structuur.
- Bomen die een belangrijke samenhang vertonen met de omgeving (landschap, infrastructuur en bebouwing) vormen de ruimtelijke structuur.
- De ecologische structuur bestaat uit bomenlijnen die belangrijke verplaatsingsmogelijkheden bieden voor flora en fauna. In dit bomenbeleid ligt de nadruk op de rol van de bomen, maar deze structuur kan uiteraard worden ondersteund door begeleidende beplanting.

Alle bomenlanen en -lijnen die in één of meerdere structuren voorkomen, zijn opgenomen in het totaalbeeld van de stedelijke bomenstructuur.

De groenvlakken uit het Groenstructuurplan (parken, volkstuinten, begraafplaatsen, forten, landgoederen, buitenplaatsen e.a.) vormen de ondergrond voor de bomenstructuur. De bomen op deze vlakken zijn uiteraard onderdeel van de stedelijke bomenstructuur maar worden hier niet opnieuw benoemd.

Met betrekking tot bomen en boomstructuren langs snelwegen vindt, voor zover deze vallen binnen de gemeentegrens, afstemming plaats met de wegbeheerder. De gemeentelijke visie op de bomenstructuur wordt hierbij ingebracht.

2.5 Cultuurhistorische structuur

Veel bomenlijnen in de bomenstructuur zijn verweven met de geschiedenis van Utrecht. Deze lijnen vinden hun oorsprong in de landgoederen en parken of ze begeleiden waterlopen en wegen. Ze horen thuis in het beeld en het geheugen van de bewoners en de bezoekers van de stad. De radiaal ge-

Afb. 2.03 (links)
Radiale structuur van
accessen voornamelijk
ontstaan op de stroom-
ruggen naar de binnenstad.

Afb. 2.04 (rechts)
Koningsweg, voorbeeld van
een acces.

oriënteerde uitvalswegen en de parken, zoals het Zocherplantsoen, zijn typisch Utrechts. Ze helpen de ontstaansgeschiedenis van de stad over de eeuwen zichtbaar te maken.

2.5.1 De oorsprong van Utrecht

Utrecht vindt haar oorsprong in de rivierstromen van de Rijn en de Vecht. Deze rivieren verlegden zich regelmatig. Relicten van oude liggingen zijn de Grift en de Minstroom. Door de veranderende rivierlopen en de ontginning van de bodem zijn er verschillende landschapstypen rondom Utrecht ontstaan. Het stroomruglandschap ontstond rond de Kromme Rijn en de Leidsche Rijn, waar houtwallen en struwelen kenmerkend voor de blokverkaveling zijn. De ontginningslinten, zoals de Gageldijk en de Nedereindse

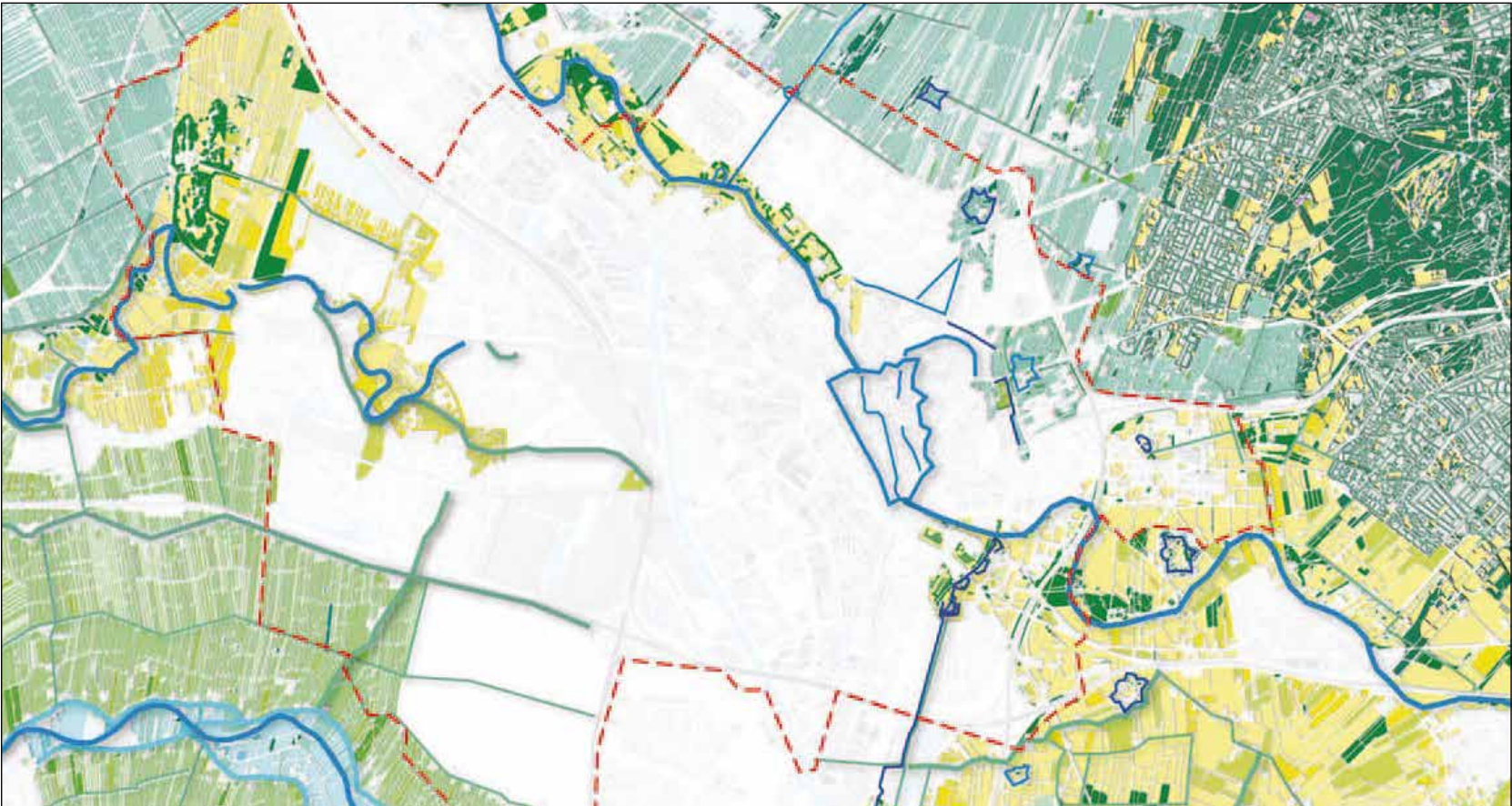
weg, zijn onderdeel van het slagenlandschap. Deze zijn vooral buiten de bebouwde kom nog herkenbaar. Bij elk type landschap hoort dus een kenmerkende boomstructuur met diverse bijbehorende soorten.

2.5.2 Een stad in wording

De Romeinen noemden onze stad bij haar ontstaan Trajectum ad Rhenum, een doorwaadbare plek van de Rijn. De stad lag op het knooppunt van handelswegen en rivieren. De met boombeplanting begeleide Koningsweg en Gansstraat waren twee van de eerste wegen die het buitengebied verbonden met het centrum.

Afb. 2.05
Verschillende landschapstypen rondom Utrecht.

- Legenda:**
- Utrechtse Heuvelrug
 - Stroomruggebied
 - Komgronden
 - Veenlandschap
 - Uiterwaarden
 - Waterloop
 - Gemeentegrens

Na deze Romeinse wegen zijn er in de stad radiaal gerichte toegangswegen aan het wegenpatroon toegevoegd. Dit zijn de zogenaamde accessen, die zich vanuit het buitengebied richten op de binnenstad en de Dom:

- De genoemde Koningsweg en Gansstraat, onderdelen van de zogenaamde Limes (grens van het voormalig Romeinse Rijk en handelsroute), in gebruik tussen 57 voor Chr. en 400 na Chr.
- De Vaartse Rijn en de Jutfaseweg, gegraven en aangelegd rond 1122.
- De Amsterdamsestraatweg, aangelegd door Napoleon in 1810.
- De Maartensdijkse Vaart, oorspronkelijk samen met het Zwarte Water een transportroute over het water van het veen uit het noorden, aan het verdedigingssysteem van de Nieuwe Hollandse Waterlinie gevoegd en als acces verbonden met het inundatiekanaal en de oorspronkelijke ‘gedekte weg’ langs de Jordaanlaan.
- De Vleutense Vaart, de westelijke waterroute uit de Middeleeuwen, later omgevormd tot en uitgebreid met een toegangsweg.
- De Leidsche Rijn, de oorspronkelijke trekvaart naar Leiden, aangelegd rond 1660 en later uitgebreid met een weg.
- De Utrechtseweg, aangelegd in de 13e eeuw.
- De Hoofddijk, aangelegd in de 10e eeuw, oorspronkelijk een ontginningsbasis en later onderdeel geworden van de Nieuwe Hollandse Waterlinie.

Deze accessen eindigen nu op de singel rondom de binnenstad.

2.5.3 Herziening van de waterhuishouding

In 1122 is de Rijn afgedamd bij Wijk bij Duurstede. Dit had een herziening van de hele waterhuishouding tot gevolg. De Stadsbuitengracht en de Oude Gracht zijn vergraven als vestingsgrachten om de binnenstad heen en als

doorgaande verbindingen tussen de rivieren de Kromme Rijn en de Vecht. De Oude Gracht was daarmee de eerste gegraven doorgaande waterverbinding tussen Amsterdam en Keulen. De Vaartse Rijn is gegraven als verbinding met de zuidelijke rivieren. De Lek werd de regionale hoofdwaterverbinding. Door toename van de scheepvaart en omvang van de schepen is als eerste omleidingsroute de Catharijnesingel gegraven. Ten westen van de stad zijn de rivierlopen van de Rijn gekanaliseerd tot de Vleutense Wetering en meer zuidelijk de Leidsche Rijn, de oude trekvaart naar Leiden. In 1828 zijn de wallen en de bolwerken van de stadsbuitengracht omgevormd tot een groene singel naar een ontwerp van landschapsarchitect Zocher.

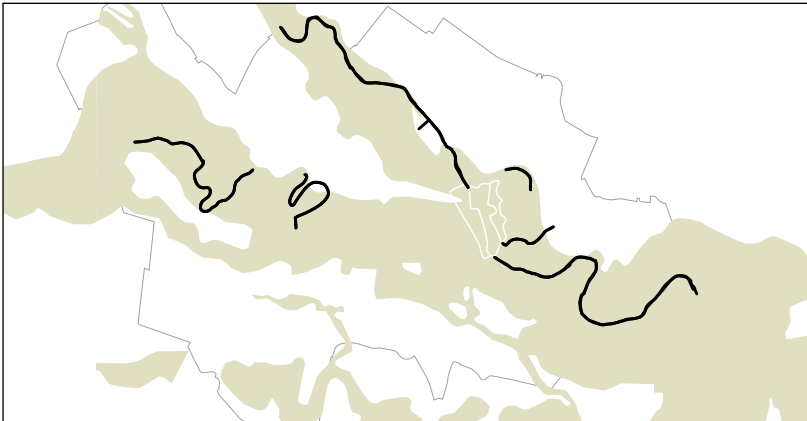
In 1892 werd het Merwedekanaal gegraven en als laatste in 1947 het Amsterdam-Rijnkanaal. Iedere nieuwe omleidingsroute was groter dan de vorige en hetzelfde geldt voor de boombeplantingen die de oevers omlijsten.

2.5.4 Landgoederen en stadsparken

Aan de flanken van de Utrechtse Heuvelrug ontwikkelde zich vanaf de 17e, maar vooral vanaf het begin van de 19e eeuw de Stichtse Lustwarande, een langgestrekt gebied met fraaie buitenplaatsen en landgoederen. Park Oog in Al, Welgelegen, Rhijnlust, park Hogeland, het Oorsprongpark en Park Nieuweroord maakten deel uit van deze Warande. Slot Zuilen, Oud en Nieuw Amelisweerd en Rhijnauwen zijn als middeleeuwse voorlopers te beschouwen als onderdeel van deze Lustwarande, evenals de meer naar het westen gelegen Ridderhofsteden Voorn en Den Engh. De met (fruit)bomen begeleide oprijlanen zijn karakteristiek voor deze ridderhofsteden, buitenplaatsen en landgoederen.

Afb. 2.06 (links)

Huidige ligging van de rivieren in hun stroom-
ruggebied.

Afb. 2.07 (rechts)

Langs de natuurlijk
ontstane Kromme Rijn
begeleiden los verspreide
bomen de rivier.

Afb. 2.08 (links)

De Lommerrijke bomen
langs de Vecht zijn
karakteristiek.

Afb. 2.09 (rechts)

Langs kanalen zoals het
Amsterdam-Rijnkanaal
staan de bomen strak in
een rij.

Afb. 2.10 (links)
Landgoederen, buiten-
plaatsen en parken zijn ook
op de hogere stroomruggen
ontstaan.

Afb. 2.11 (rechts)
Historisch waardevolle
bomen op de Maliebaan.

Afb. 2.12 (links)
Kasteel De Haar.

Afb. 2.13 (rechts)
Majellapark.

Afb. 2.14 (links)
Bomenpleinen, parken en
de verschillende tijds-
perioden/ karakteristieken.

- Legenda:**
- Voor 1900
 - 1900 - 1970
 - 1900 - 1980
 - Na 1980
 - Forten
 - Begraafplaatsen

De oudste stadsparken van Utrecht zijn vaak gerealiseerd op voormalige buitenplaatsen zoals Nieuweroord, Hogeland en Oog in Al. Het Majellapark is aangelegd op voormalige begraafplaats Jaffa. Het Wilhelminapark is in 1896 door de gemeente op voormalig landgoed Oudwijk gerealiseerd. De aanleg van het volkspark Julianapark begon in 1903. Na de oorlog zijn de stadsparken onderdeel van een meer planmatige aanleg. De locaties van de grote parken in de naoorlogse woonwijken zijn gebaseerd op bereikbaarheid en centrale ligging in de wijk. Deze parken hebben ook grote betekenis binnen de ecologische structuur.

Naast de parken zijn er in de stad oude en bijzondere pleinen of plekken waarvan de bomen belangrijke beeld dragers zijn geworden. Een voorbeeld hiervan is de Maliebaan, in 1636 ingericht als terrein voor het maillespel. Bij de sluizen, zoals nog bij het Merwedekanaal te zien is, dienden de bomen om bij de zeilvaart de wind uit de zeilen te nemen.

Lijnen uit het omliggende landschap
Ontginningslijnen, dijken en dijkroutes vormen vanaf de 10e eeuw belangrijke lijnen in de ontwikkeling van het landschap en van de stad. In de nieuwe woonwijk Leidsche Rijn zijn deze oude lijnen opgepakt om de nieuwe stad aan vast te knopen. Deze wegen en watergangen zijn in lengte en profiel goed te herkennen, vaak door het laten staan en koesteren van de kenmerkende boombeplantingen.

Verspreid door de stad zijn meer wegen, straten en paden terug te vinden die nog op dezelfde plaats liggen als waar zij ooit in het toenmalige buitengebied hebben gelegen. Voorbeelden hiervan zijn de Julianalaan in Hoograven

Afb. 2.15 (links)
Overzichtskaart oude
landschapslijnen.

Afb. 2.16 (rechts)
Eikslaen, oude laan in
Leidsche Rijn.

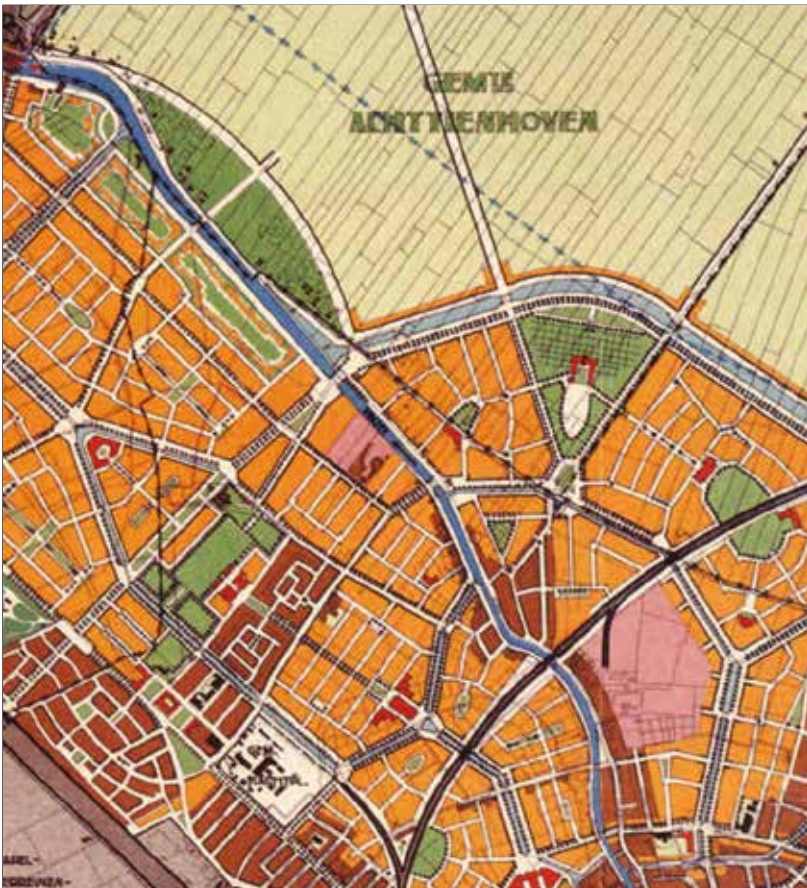

en de Daalsedijk nabij het spoor. Het beeld van deze historische lijnen wordt versterkt door de aanwezige boombeplantingen in het straatbeeld. Vanwege de historische betekenis zijn deze lijnen ook toegevoegd in de bomenstructuur. Soms zijn de beplantingen verdwenen, maar zouden ze er nog zo in passen.

2.5.5 De Nieuwe Hollandse Waterlinie
Vanaf de tweede helft van de 19e eeuw is de Nieuwe Hollandse Waterlinie één van de verdedigingslijnen van West Nederland. De samenhangende structuur van forten, schootsvelden, inundatiekanalen (gegraven watergangen) en inundatievlakten heeft tot circa 1960 de ruimtelijke structuur rondom Utrecht Noord en Oost bepaald. Het ontbreken van opgaande boombeplantingen is kenmerkend voor de open schootsvelden van de forten.

2.5.6 De erfenis van Berlage
In het uitbreidingsplan van 1924 maakte architect Berlage gebruik van bomen als beeldend onderdeel van doorgaande routes. Dat is goed te zien bij o.a. de burgemeester van Tuyllkade en de Joseph Haydnlaan. Ook in latere

Afb. 2.17 (links)
Deel van de berlagekaart.

Afb. 2.18 (rechts)
Burgemeester van Tuylkade
in Zuilen.

Afb. 2.19 (rechts)
Joseph Haydnlaan -
Lessinglaan.

Afb. 2.20 (links)

Overzichtskaart Stadslanen

Afb. 2.21 (rechts)

Jongere wegen uit na-oorlogse periode: Beneluxlaan.

Afb. 2.22 (links)

Jongere wegen uit na-oorlogse periode: Europalaan.

Afb. 2.23 (links)

Jongere wegen uit na-oorlogse periode: Carnegiedreef.

Afb. 2.24 (rechts)

Stedelijke lijnen met cultuurhistorische betekenis.

Legenda:

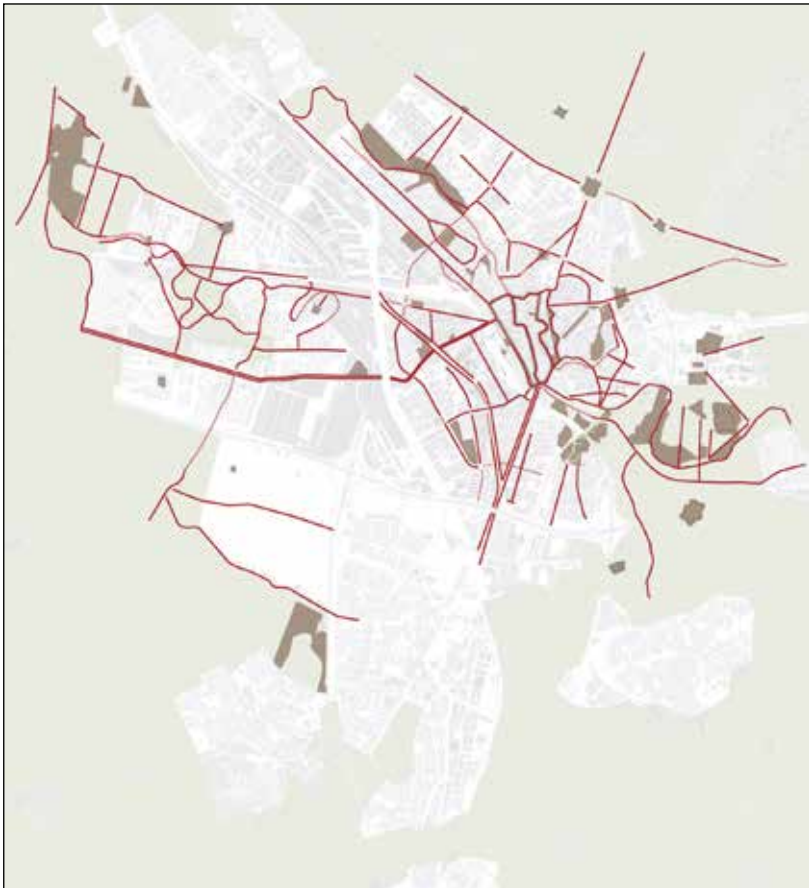
- bomen vlakstructuur
- bomen lijnstructuur
- ontbrekende schakels

perioden werden verkeerswegen begeleid met groen om het aanzien van de weg te verbeteren. Om de geluidsbelasting te verminderen, werden na de oorlog autowegen ingepakt met brede groenstroken, al dan niet met bomen beplant.

2.5.7 Naoorlogse lijnen

De jongste wegen uit de naoorlogse periode zijn onder meer de Martin Luther Kinglaan, de Weg der Verenigde Naties, de Europalaan en de Overste den Oudenlaan. Langs de Martin Luther Kinglaan staan de bomen op enige afstand van de weg meer in los verband in het groen. De overige moderne, naoorlogse wegen (stadslanen) worden begeleid door strakke rijen bomen en bebouwing.

Op de kaart hiernaast zijn de historisch waardevolle lijnen, lanen en vlakken samengevoegd. De vanuit cultuurhistorisch perspectief ontbrekende schakels zijn in stippellijnen aangeduid.

2.6 Ruimtelijke structuur

Bomen dragen bij aan de ruimtelijke kwaliteit van de stad en de leefomgeving. Door hun formaat is de ruimtelijke werking van bomen groot en zijn ze sterk sfeerbepalend.

Bomen brengen samenhang in de stad. Samenhang ontstaat wanneer bomen deel uitmaken van het gehele ruimtelijke samenspel van het onderliggende landschap, het netwerk van wegen en water en de bebouwing. Een samenhangende boombeplanting verduidelijkt de (historische) ruimtelijke opbouw van de stad doordat het de relatie weergeeft met bijvoorbeeld het landschap (knotwilgen langs een poldersloot) of met de functie (linden langs invalswegen). Toepassing van specifieke soorten kan de samenhang met de omgeving dus nog eens versterken.

De bomen kunnen op verschillende wijzen een ruimtelijke betekenis hebben: waarop wordt hieronder nader beschreven:

Verkeer

Als verkeerswegen met bomen begeleid zijn, helpt dat automobilisten, fietsers en voetgangers zich te oriënteren. Bomen kunnen ook worden ingezet om hiërarchie en continuïteit van wegen weer te geven. Na een kruising kan bijvoorbeeld duidelijk zijn dat de weg doorgaat, door de opvallende bomenrij aan beide kanten van de weg of doordat hoofdwegen grotere bomen hebben dan woonstraten.

Grote infrastructuurle (water)wegen zoals de Franciscusdreef en de Kardinaal de Jongweg horen om deze redenen bij de bomenstructuur van de stad.

Afb. 2.25 (links)

Bomen markeren een bocht in de weg.

Afb. 2.26 (rechts)

Recreatie tussen de bomen in het park.

Beleving

In de stad zijn veel lanen, parken en pleinen met bomen die algemeen gewaardeerd worden door bewoners, toeristen en recreanten. De seizoenen zijn te volgen in schaduw, licht, bloesem en vruchten. Bomen ruisen bij zachte wind, bieden onderdak aan fluitende vogels en gaan hevig te keer bij stormweer. Bomen maken kortom deel uit van de leefomgeving van mensen, plekken waar mensen aan hechten en herinneringen hebben. Het meest bekende voorbeeld op stedelijk niveau zijn natuurlijk de grachten en de singels waar de bomen in het water spiegelen en een aangenaam beeld opleveren.

Recreatie

Bomen bieden een decor om te flaneren, spelen, sporten en van de natuur te genieten. Het stedelijk groen, waar de bomen deel van uitmaken, wordt steeds intensiever door de inwoners van Utrecht gebruikt. In een zich verdichtende stad zijn aantrekkelijke mogelijkheden om te bewegen (in de vorm van diverse routes) en om te verblijven (in de vorm van parken en pleinen) noodzakelijk. Belangrijke recreatieve verbindingen met bomen zijn onder meer het Amsterdam Rijnkanaal, bomenlanen in Amelisweerd en Rhijnauwen en de oevers van de Vecht en de Kromme Rijn. Daarnaast vervullen vele parken uit het Groenstructuurplan hierin een rol.

Identiteit

Een samenhangende boombeplanting kan voor een weg of water beeldbepalend, karakteristiek zijn. In de stad zijn verschillende plekken aan te wijzen die bekend zijn mede door de aanwezigheid van bomen: de Maliebaan, maar ook de Burgemeester van Tuyllkade.

Afb. 2.27 (links)

Beleving schaduw - licht.

Afb. 2.28 (rechts)

Oude dijk in Leidsche Rijn (de Groenedijk) gemarkeerd door wilgen.

Afb. 2.29
Rijnkennemerlaan.

Ook zijn er lanen en parken waar de bomen een onmisbaar deel uitmaken van het karakteristieke beeld: de Groenedijk in Leidsche Rijn waar de knotwilgen een landelijke fietsverbinding karakteriseren, de Koningsweg waar statige lindes een historische invalsweg kenmerken en de Carnegiedreef met een middenberm van robinia's.

Ontwerp (vormmiddel)

Naast bovenstaande betekenissen kunnen bomen in het ontwerp van de (openbare) ruimte nog andere doelen dienen, zoals het benadrukken van zichtlijnen, het inrichten van parken en pleinen en het accentueren van gebouwen en wegen of rotondes. In Utrecht is de door lindes geleide zichtlijn over de Vleutenseweg naar de Dom markant. In Leidsche Rijn biedt de Rijnkennemerlaan een opvallende blik op de horizon, waarbij de Italiaanse populieren de eenheid waarborgen tegenover de sterk verschillende woonbuurten.

Afb. 2.30
Stedelijke lijnen met
ruimtelijke betekenis

Legenda:

- bomen vlakstructuur
- bomen lijnstructuur
- ontbrekende schakels

2.7 Ecologische structuur

Voor diverse plant- en diersoorten zijn bomen van levensbelang vanwege de rust- en schuilmogelijkheden, verplaatsingsmogelijkheden, voedsel, nestgelegenheid, schaduw en humus die bomen bieden. Ook bij de voortplanting van organismen spelen de ecologische verbindingen een belangrijke rol. Het ecologische belang van een samenhangende bomenstructuur is dat daarmee een ononderbroken netwerk van gebieden voor plant en dier gerealiseerd wordt. Het is daarmee vergelijkbaar met een wegenstructuur tussen woon- en werkgebieden. Door de ecologische infrastructuur te benoemen en in te vullen, worden barrières opgeheven en geïsoleerde plekken voorkomen. De ecologische structuur van Utrecht is ingebed in een samenhangend geheel van het Groenstructuurplan en het Ecologisch Netwerk (op wijkniveau). Hierin zijn ecologische verbindingen beschreven en hier sluit de bomenstructuur op aan.

2.7.1 Belang van continuïteit

Vanuit ecologisch oogpunt is het belangrijk dat de bomenstructuur geen grote leemten vertoont. Een praktijkgegeven is om bij bomenlanen uit te gaan van een maximaal te overbruggen afstand van 30 meter. De bijzondere biotoop van de binnenstad bijvoorbeeld, is gebaat bij een doorgaande bomenstructuur naar het buitengebied.

De ecologische waarde van de bomenstructuur neemt toe naarmate het milieu waarin de bomen verkeren meer lijkt op het oorspronkelijke milieu waar de soort zijn oorsprong vindt. Er is dan samenhang met een gezond bodem-systeem en met de struik-, kruid- en diersoorten die erbij horen.

Bij continuïteit speelt ook leeftijd een rol. Hoe ouder de boom, hoe belangrijker de ecologische betekenis. Een oude boom heeft meer biomassa en biedt meer leefruimte aan organismen. Bomen zijn ecologisch zeer waardevol als zij in de verouderingsfase komen en er allerlei afbraakprocessen starten. In de buitengebieden en landgoederen is ruimte voor het afbraakproces.

2.7.2 Belang van bomen voor biodiversiteit

Bomen zijn van belang voor het behoud en de ontwikkeling van de biodiversiteit in de stad. Het aantal soorten organismen dat op en rondom een volwassen zomereik groeit, loopt gemakkelijk in de honderden. Een divers bomenbestand van bij voorkeur inheemse soorten draagt bij aan de biodiversiteit van het stedelijke ecosysteem en bij nieuwe aanplant speelt deze overweging een rol. Dit geldt zeker voor de bomen die deel uitmaken van de bomenstructuur. Een divers bomenbestand betekent tevens een spreiding van risico's, wanneer een specifieke boomsoort door een ziekte getroffen zou worden.

Fauna

Bomenstructuren zijn vooral van belang voor vogels, vleermuizen, vlinders en insecten. Deze diersoorten oriënteren zich op deze structuren en gebruiken ze als hulp bij verplaatsing en verspreiding. De aaneengesloten structuren maken daarnaast verplaatsing van strikt boomafhankelijke zoogdieren als eekhoorn en boomarter mogelijk. Bomen bieden dieren en insecten voedsel-voorziening, nest-, rust- en verblijfplaatsen. De voorkeur voor inheemse bomen komt voort uit het gegeven dat deze goed aansluiten op de in ons land voorkomende diersoorten.

Afb. 2.31 en 2.32

Bomen bieden dieren nestplaatsen.

Afb. 2.33 en 2.34

Bomen bieden dieren verblijfplaatsen en voedselvoorziening.

Afb. 2.35 (links)

Bomen zijn een biotoop voor een veelheid aan soorten: korstmossen, paddestoelen enz.

Afb. 2.36 (rechts)

In de stad is ook plaats voor de natuurlijke kringloop. Oude bomen met minder weerstand raken vaak begroeid met zwammen.

Flora

Een netwerk van bomen is van belang voor plantsoorten die afhankelijk zijn van dieren om te kunnen voortbestaan. Diverse plantsoorten, paddestoelen, varens en mossen zijn gebaat bij het aanwezig zijn van bomen. Ze zijn schaduwminnend en veelal afhankelijk van de dikte van de humuslaag gevormd door het blad van de bomen. Vaak is sprake van een parasitaire of symbiotische relatie met de boom, hetgeen wil zeggen dat zij wederzijds afhankelijk van elkaar zijn.

Paddestoelen en schimmels

In de bodem vormt het wortelsysteem van een boom een eigen ecosysteem. Schimmels en bodemdieren dragen bij aan een gezonde standplaats voor de boom.

Als er regelmatig in de bodem rondom de boom gegraven wordt, tast dat niet alleen de wortels aan, maar ook dit ecosysteem dat zich rond de wortels heeft gevormd. Schimmels en paddestoelen vervullen in dit ecosysteem een belangrijke rol. Ook hier is sprake van een wederzijdse afhankelijkte relatie met de boom.

Milieu waarde

De positieve invloed van bomen op het milieu wordt steeds beter onderkend en onderzocht. Een momenteel veelbesproken functie is die van bomen als vastleggers van CO2. Een bomenbestand dat in oppervlakte toeneemt en/of ouder wordt, legt CO2 vast. In die zin kan het bomenbeleid - met als ambitie een ouder wordend bomenbestand - een, zij het beperkte, bijdrage leveren aan het vastleggen van CO2.

Afb. 2.37 (links)

Bij de tijdelijke berging van water kunnen bomen een rol spelen.

Afb. 2.38 (rechts)

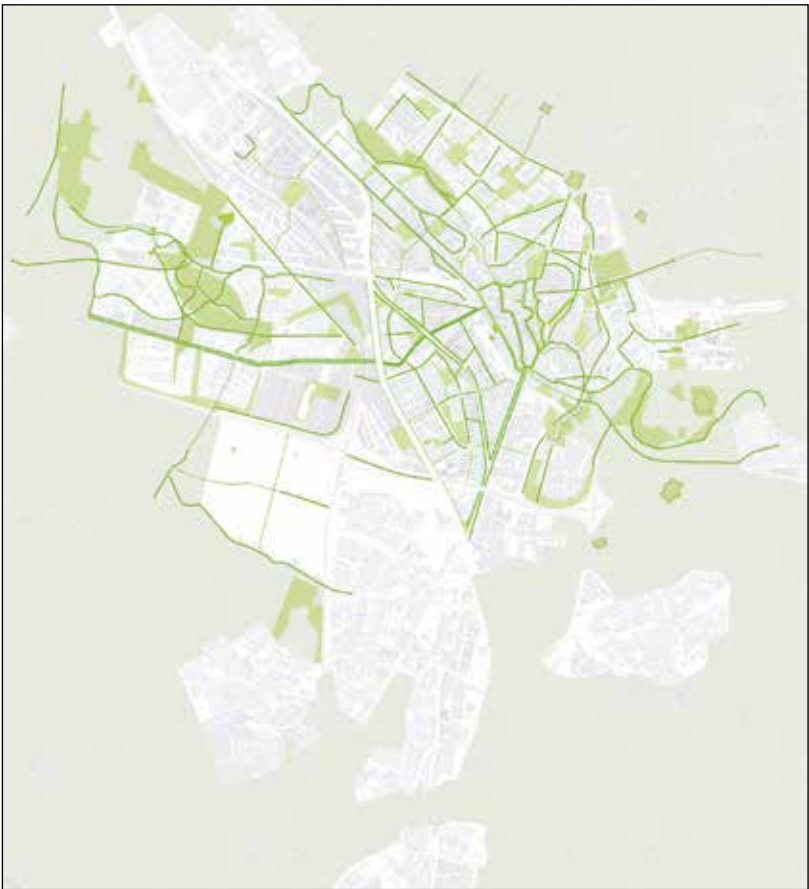
Stedelijke lijnen met ecologische betekenis.

Legenda:

- bomen vlakstructuur
- bomen lijnstructuur
- ontbrekende schakels

Afb. 2.39 (links)

Als regendruppels via een boom in de bodem en niet direct in het riool terechtkomen, vermindert dat de piekbelasting van riool-systemen.

Bomen bieden veel mogelijkheden om het microklimaat te verbeteren. Te denken valt aan het matigen van temperatuurextremen, het brengen van luwte, het breken van wind en de positieve invloed op de luchtkwaliteit (filteren van stof-, rook-, en roetdeeltjes uit de lucht). Ook bij de tijdelijke berging van water kunnen bomen en bomenstructuren een temperende rol spelen. Als regendruppels via een boom in de bodem en niet direct in het riool terechtkomen, vermindert dat de piekbelasting van rioolssystemen.

Bomen vangen fijnstof uit de lucht en verbeteren het leefklimaat. Het effect hiervan in een stad als Utrecht is beperkt of anders zeer lokaal. Een sterk gesloten bomendek bij belangrijke infrastructuur lijkt echter een minder gewenst effect op te leveren. Het kronendek sluit dan de lucht af en er kan een tunneleffect ontstaan. Ter plekke betekent dit een verslechtering van de luchtkwaliteit. Het toevoegen van bomenlanen die dit tunneleffect opleveren is daarom niet wenselijk. Bij belangrijke infrastructuur kan het best gekozen worden voor ruimere plantafstanden. Ook kan het tunneleffect voorkomen worden door hier rekening mee te houden bij de keuze van de boomsoort.

2.8 De bomenstructuur van Utrecht

Op de totale structuurkaart zijn de lanen en lijnen met betekenis voor cultuurhistorie, ruimtelijke beleving en ecologie samengevoegd. Ze vormen samen de bomenstructuur van de stad. Veel cultuurhistorische lijnen zijn ook ruimtelijk en ecologisch van belang. De overlap is dus groot en dat maakt de positie van deze bomen in de stad belangrijker.

De herkenbaarheid van de bomenstructuur wordt sterker als de boomsoort en plantwijze zijn afgestemd op de aard van de lijn. Een dergelijke lijn kan bijvoorbeeld een stadsweg zijn, een kanaal, een rivier of een dijk. Door bijvoorbeeld elk inundatiekanaal aan één zijde te beplanten met een rij bomen zoals populieren, kan de herkenbaarheid van dit in de stad terugkerende element versterkt worden. De herkenbaarheid van de stad wordt zo versterkt door de bomenstructuur. Hiervoor is het van belang dat de lijnen zo veel mogelijk aaneengesloten zijn en zo een continue eenheid vormen. Daarnaast is van belang dat de boomsoort specifiek is voor die plek, wat tevens de diversiteit ten goede komt. De gewenste samenhang tussen type laan of lijn, de soort en plantwijze is weergegeven in de principe-profielen (zie bijlage 2).

Bomenstructuurkaart Utrecht

Afb. 2.40

Bomenstructuurkaart
Utrecht.

Legenda:

Stedelijke lijnen

- Acces - oude toegangsweg - radiaal
- Parkway
- Stadslanen
- Rijksweg

Watergerelateerde lijnen

- Rivieren
- Kanalen
- Inundatiekanalen
- Grachten en singels

Landschappelijke lijnen

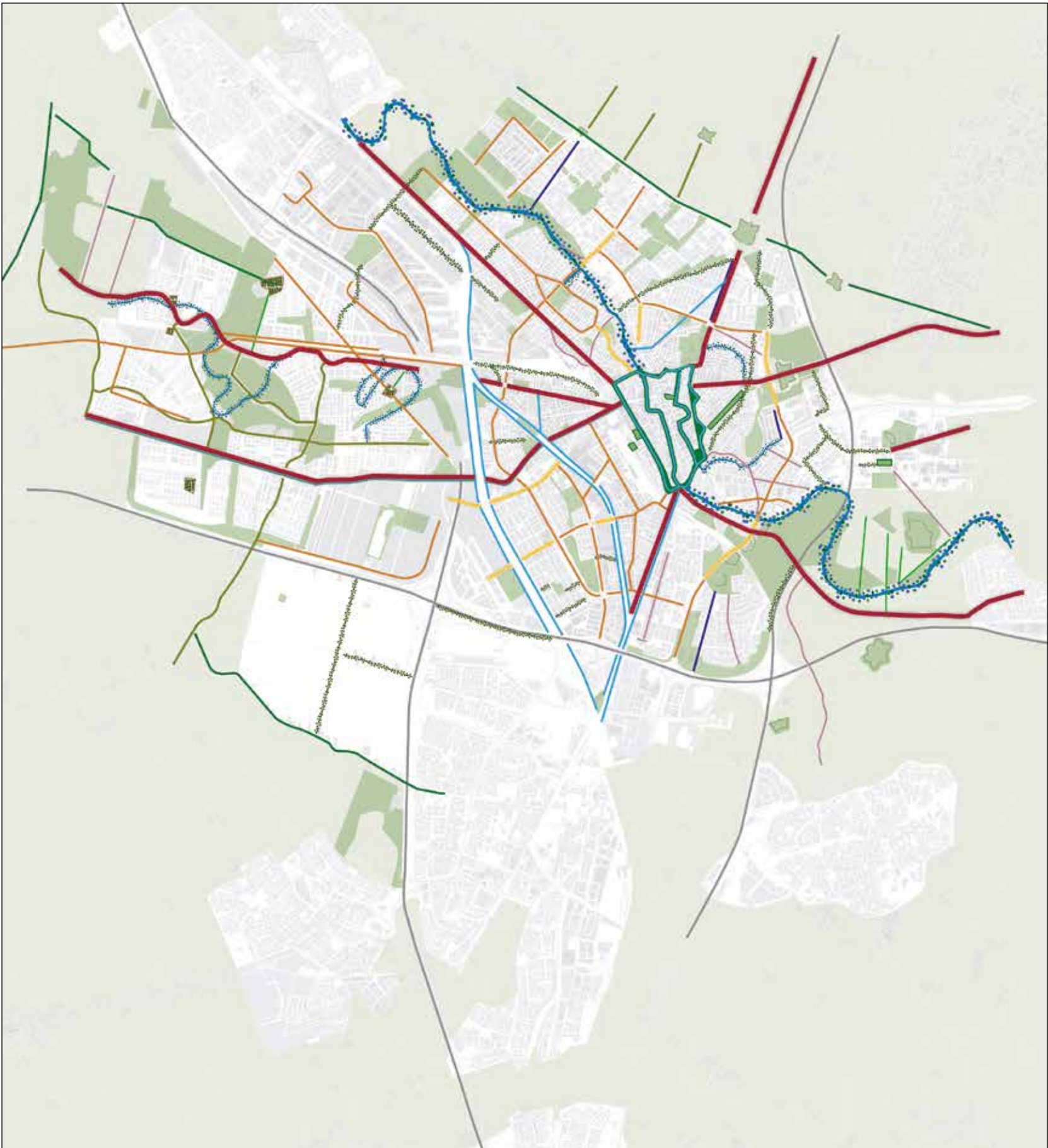
- Dijken en kades
- Ontginnings-
linten
- Landgoedlaan

Overige lijnen

- Ecologisch overig
- Historisch overig

Vlakken

- Bomenplein
- Grote groen-
gebieden uit GSP
(stadsparken,
begraafplaatsen
en forten)
- Hofstad

3 Instrumenten voor een beter bomenbeleid

Afb. 3.01 (links)

Met de huidige techniek is het mogelijk om bomen met een doorsnede van 60cm. en een boomhoogte van 18 meter te verplanten.

Op dit moment voert de gemeente het bomenbeleid uit met instrumenten als de bomenparagraaf en het kapvergunningstelsel, maar ook haar communicatie naar bewoners. In deze nota wordt het bomenbeleid uitdrukkelijker geformuleerd, wat ook de gelegenheid biedt om het functioneren van deze middelen en werkwijzen tegen het licht te houden en waar mogelijk te verbeteren.

De belangrijkste vernieuwingen zijn:

- De, begin 2007 ingevoerde, “bomenparagraaf” bij ruimtelijke plannen ook invoeren bij grote onderhoudswerken en toetsen op werking.
- Het instellen van een subsidieregeling voor particuliere monumentale bomen.
- Het openen van een website met een inventarisatie van alle bomen in Utrecht.
- Het versterken van de zorg voor bomen met als doel dat het aantal volwassen bomen in de stad toeneemt.
- Het aanpassen van de gemeentelijke boomaanplant: waar mogelijk en gewenst een maat groter aanplanten in de hoofdstructuur.
- Bij onvermijdelijke kap in principe kiezen voor verplanten of desnoods een plicht tot herplant opleggen.
- Het versterken van de kapverordening: vrijstelling voor bomen in kleine particuliere tuinen en verbeteren van de afwegingscriteria.

Deze ambities worden in de volgende paragrafen nader toegelicht.

3.1 Uitbreiden en toetsen werking bomenparagraaf

Sinds 1 januari 2007 kennen alle gemeentelijke ruimtelijke plannen in de stad een bomenparagraaf. Het is de bedoeling dat de bomenparagraaf vanaf het allereerste begin deel uitmaakt van verkenningen, plannen, beleidsstukken en andere documenten. Het gaat hierbij nadrukkelijk niet alleen om bouwplannen, maar om alle activiteiten die leiden tot een verandering van, of ingreep op grond van de gemeente of anderen.

Bij plannen en nota’s die betrekking hebben op onderhoudswerkzaamheden, zoals gemeentelijke rioleringsplannen en een nota kapitaalgoederen behoort ook een bomenparagraaf. Daarin moet ook een uitspraak gedaan worden over hoe er rekening wordt gehouden met het belang van de bomen. Een bestuursadvies dat een voorstel tot een ingreep bevat en ter bespreking of als hoorpunt aan de Raadscommissie wordt voorgelegd, moet in een bomenparagraaf voorzien.

Oogmerk

De bomenparagraaf biedt vanaf het begin en in alle fasen van een planproces de mogelijkheid een belangenafweging te maken over de gevolgen van een ruimtelijk plan voor bomen. Een helder zicht op die gevolgen kan leiden tot onderzoek naar alternatieven. De bomenparagraaf beschrijft daarom de gevolgen dat een (gemeentelijk) plan heeft voor bestaande bomen en de bomenstructuur. Ook staat in de bomenparagraaf welke mogelijkheden het plan biedt voor nieuwe bomen, voor behoud, herstel of completering van de boomstructuur en voor compensatie van het verlies aan groenwaarde.

Inhoud

De bomenparagraaf geeft informatie over alle bomen die binnen de grenzen van een plangebied voorkomen: om welke soorten het gaat, hoe oud de

bomen zijn, of het bijzondere bomen zijn als gedenkbomen of specifieke soorten. Daarnaast geeft de paragraaf, aan de hand van de kaart van de stedelijke bomenstructuur, aan of de bestaande bomen onderdeel uitmaken van een stedelijke structuur. Ook opgaven die voortkomen uit de bomenstructuurkaart (ontbrekende bomen) worden in de bomenparagraaf vermeld. De paragraaf beschrijft de ecologische waarde, de milieu waarde, de cultuurhistorische waarde en de ruimtelijke waarde van de bomen in het plangebied.

Toepassing

De bomenparagraaf biedt de informatie die nodig is voor een zorgvuldige afweging van de diverse belangen. Doordat bomen vanaf het begin van het planproces expliciet de aandacht krijgen, worden medewerkers van de gemeente, inwoners, het bestuur en alle andere betrokken partijen in een vroeg stadium gewezen op en deelgenoot gemaakt van de mogelijke consequenties van de plannen voor bomen en voor de bomenstructuur. Bij het betrekken van omwonenden en belanghebbenden in de fase van planontwikkeling en later in de formele inspraakprocedures die bij alle planvorming horen, kunnen bewoners tijdig hun invloed doen gelden en op de voorstellen reageren. Een besluit om bomen te kappen, te verplanten of te behouden is op deze manier geen sluitstuk van het planproces dat onder de tijdsdruk van de uitvoering van het plan genomen moet worden, maar de uitkomst van een weloverwogen en doelgerichte afweging vanaf het begin van het traject.

Ambitie

Wij stellen vast dat de bomenparagraaf op dit moment nog niet altijd consequent in alle stukken is opgenomen en nog niet altijd voorziet in voldoende informatie over de gevolgen van de plannen voor bomen. Onze ambitie is daarom met de vaststelling van deze nota de vereiste inhoud van de bomenparagraaf vast te leggen en de bomenparagraaf een volwaardige plaats te geven in de ontwikkeling van ruimtelijke plannen. De bomenparagraaf moet dus niet alleen een rol spelen bij het voorleggen van voorstellen aan de gemeenteraad, maar al eerder een instrument zijn bij de afweging van varianten intern en in samenspraak met externe partners.

Afweging belangen in een ontwikkelende stad

In de stad gaat het niet alleen om beheer en behoud, maar tevens om ontwikkeling. Hierbij speelt vaak een ruimtelijke component een rol. De aanleg van nieuwe of aangepaste infrastructuur en gebouwen, zowel bovengronds als ondergronds, vragen ruimte en dat kan gevolgen hebben voor de aanwezige bomen. Middels een goede bomenparagraaf kan op tijd en helder in beeld worden gebracht welke gevolgen voor bomen met een ingreep gemoeid zijn. Daarna kan ook een zorgvuldige afweging van de belangen voor de stad plaats vinden. Dit kan leiden tot aanpassingen in de hoofdstructuur van de bomen. Dit is een proces dat in een ontwikkelende stad al eeuwen een rol speelt en vraagt in deze tijd alleen om een beter in beeld brengen en duidelijker bestuurlijke afweging. Belanghebbenden kunnen op deze manier beter gefundeerd door inspraak en indienen van zienswijzen en uiteindelijk via bezwaar en beroep invloed uitoefenen op besluitvorming van college en gemeenteraad.

3.2 Instellen subsidieregeling voor particuliere monumentale bomen

Voor de criteria van monumentale bomen sluiten wij aan bij de criteria van de landelijke bomenstichting. Het belangrijkste criterium is de leeftijd: bomen van 80 jaar en ouder noemen wij monumentaal. Daarnaast kunnen wij

Afb. 3.02 (links)

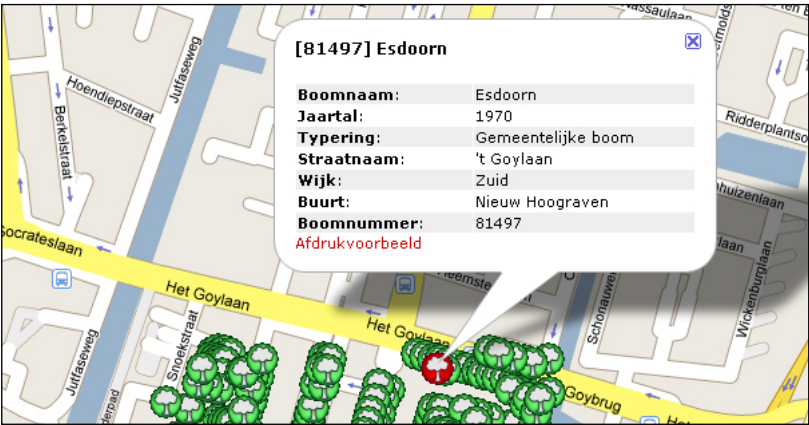
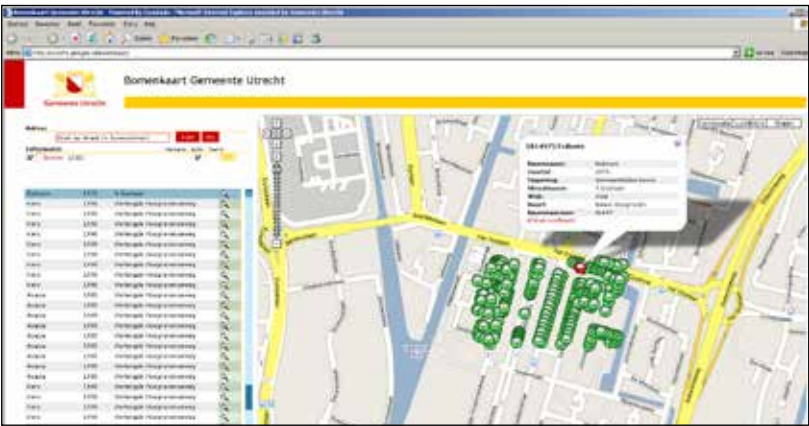
Monumentale boom van 275 jaar in de oude Hortus in de binnenstad van Utrecht.

Afb. 3.03 (rechtsboven)

Digitale bomenkaart van de gemeente Utrecht te raadplegen via www.utrecht.nl/bomenkaart

Afb. 3.04 (rechtsbeneden)

Detail van de digitale bomenkaart Utrecht.

specifieke gedenkbomen, botanisch bijzondere bomen en bomen op zeer markante locaties als zodanig aanmerken.

Utrecht kent op dit moment ruim 4100 bomen ouder dan 80 jaar, waarvan ongeveer 1200 op de gemeentelijke landgoederen, begraafplaatsen en forten staan. Daarnaast zijn er globaal 1500 monumentale bomen in particulier bezit.

Doordat de lijn van de landelijke bomenstichting gevolgd wordt, is het niet nodig een apart register aan te leggen en/of bomen in bestemmingsplannen vast te leggen. De gemeentelijke monumentale bomen zijn bekend bij de gemeentelijke dienst StadsWerken.

Oude bomen vereisen aanmerkelijk meer zorg. In de verouderingsfase neemt het risico toe dat stormschade aan de boom ontstaat en verborgen gebreken zich manifesteren. In deze fase is regelmatige controle op de veiligheid noodzakelijk. Zorg voor de boom is vaak een kostbare zaak. Snoeien van takken kan alleen met hoogwerkers gebeuren en door gespecialiseerde medewerkers. Extra zorg kost extra geld en niet iedereen is in staat deze kosten te dragen. Om een voorbeeld te geven: een alleenstaande oudere die van een beperkt inkomen moet rondkomen, maar wiens vader wel een boom bij de geboorte heeft gepland, heeft nu een monumentale boom. In een dergelijke situatie kan een beroep gedaan worden op deze regeling voor financiële steun bij de instandhouding van de boom. De uitwerking van de regeling vindt nog plaats, maar is uitdrukkelijk gericht op het verlengen van de levensduur van deze bomen en om ze voor de stad te behouden. Bij de start maken we een initieel bedrag van € 100.000,- vrij voor de subsidieregeling. De ontvangsten die de gemeente heeft door boomschade te verhalen op de veroorzaker, zullen wij gebruiken om de subsidiemogelijkheid op peil te houden. Binnen deze kaders wachten wij het daadwerkelijke gebruik van de subsidiemogelijkheid af en indien nodig worden voorstellen gedaan voor aanvulling van de mogelijkheden.

Een koppeling met de monumentenverordening wordt in dit bomenbeleid niet voorgesteld. Wel wordt het komend jaar in de monumentenverordening een aantal specifieke groene monumenten aangegeven. Het gaat hierbij om het ensemble van tuin, omgeving en oude bomen. De bescherming geldt voor het geheel. Hetzelfde geldt voor delen van de stad die aangemerkt zijn als beschermd stadsgezicht.

Afb. 3.05 t/m 3.08

Rooi en snoeiwerkzaamheden door de Dienst Stadswerken.

3.3 Openen website met inventarisatie bomen in Utrecht

Gekoppeld aan de gemeentelijke website komt er met behulp van Google Earth een speciale site over de 110.000 Utrechtse bomen die in het beheer zijn van Stadswerken. Ook zullen wetenswaardigheden over de afzonderlijke bomen toegevoegd worden. Inwoners van Utrecht kunnen bomen die volgens hen om een bepaalde reden bijzonder zijn, op deze website aanmelden. Hiermee kan veel bijzondere kennis over de bomen van Utrecht voor iedereen beschikbaar komen.

3.4 Versterken zorg voor volwassen en monumentale bomen

Om op stedelijk niveau ook in de toekomst een goed bomenstand te houden, is meer zorg vereist voor de grote bomen. Deze staan vaak langs de hoofdinfrastructuur en hebben te maken met zeer stedelijke omgevingsinvloeden, zoals veel verkeer, verdichting, veel verharding rondom de bomen etc. Extra beluchting, bemesting en groeiplaatsverbetering zijn maatregelen die noodzakelijk zijn om de bomen af en toe weer van lucht en voedsel te voorzien.

3.5 Aanplant zwaardere bomen bij hoofdstructuur

Een belangrijke ambitie van dit nieuwe bomenbeleid is ervoor te zorgen dat er in 2030 meer volwassen bomen zijn dan nu, in 2008. Utrecht scoort bij de grote steden zeer goed en dat willen wij zo houden en waar het kan verbeteren. Wij zijn trots op gemiddelde leeftijd (33,2 jaar) die inmiddels bereikt is. De gemiddelde leeftijd is een indicatie van de “groei” van de bomen. Uiteraard speelt soortkeuze in diverse wijken een rol. Nu al is te zien dat het centrum veel volwassen bomen kent. Naast een mogelijke verhoging van de gemiddelde leeftijd is de ambitie om in 2030 het aantal bomen te laten stijgen tot 130.000.

Middels de wijkenmonitor kan de bewoners de beleving en tevredenheid gevraagd worden.

Om te komen tot méér volwassen bomen in de hoofdstructuur, planten wij bij het uitvallen van bomen (inboet in jargon) voortaan een zwaardere kwekerijmaat op hoofdstructuren bij projecten en op beeldbepalende plaatsen. De maat 16-18 cm (omtrek op 1 meter hoogte) is lange tijd de maximaal beschikbare maat geweest, maar kwekers leveren nu ook zwaardere maten met een goed ontwikkeld wortelgestel. Zwaardere maten komen nu nog incidenteel voor (zoals recent bij Biltstraat) maar bij herstel van projecten in de hoofdstructuur kiezen wij daar nu zoveel mogelijk voor. Dit betekent een maatvoering van 20-25 cm omtrek. Deze bomen zijn op de kwekerij vaak nog een twee of drietal jaar extra doorgekweekt. Bij speciale projecten kan soms een nog zwaardere maat gekozen worden. Dit komt tegemoet aan de wens van bewoners om bij aanplant op deze locaties al meer het beeld van een boom te hebben. In Leidsche Rijn is dit deels gebeurd door bomen te benutten uit de “bomenbank” van Leidsche Rijn.

3.6 Bij kap vaker overgaan tot verplanten of een plicht tot herplant opleggen

Bij de uitvoering van projecten worden nu veelal grote bomen gekapt en in de eindfase van het project worden dan nieuwe jonge bomen aangeplant. Deze herplant staat vaak niet in verhouding tot de verloren gegane boomwaarde.

Dit zal veranderen. In de bomenparagraaf wordt aangegeven welke bomen gekapt moeten worden (soort, omvang) en welke behouden blijven. Door een

Afb. 3.09

Snoeiwerkzaamheden aan bomen in de binnenstad vraagt soms om speciale apparatuur.

betere werking van de bomenparagraaf, op tijd in het planproces, is er meer tijd beschikbaar om verplantbare bomen tijdig voor te bereiden op een daadwerkelijke verplanting. Deze voorbereiding vergt vaak één tot twee jaar. Ook als niet alle voorbereiding volledig kan zijn, is het doel om vaker verplanten op te leggen. We houden er rekening mee dat er dan een groter risico is en er groter percentage uitval kan zijn. Indien het college van B&W vindt dat er bij een plan te veel waarde verloren gaat, kan zij opdracht geven het plan opnieuw te onderzoeken op varianten die voor het behoud van de bomen beter zijn. Een plan kan daarmee aangehouden worden.

In de Algemene Plaatselijke Verordening 2018 is herplant bij kapvergunningen verplicht gesteld. Indien verplanten of behoud niet mogelijk is, kan de eis worden opgelegd om op andere wijze groen aan te leggen door bijvoorbeeld zwaardere bomen of bosplantsoen, dak- of gevelgroen aan te planten ter compensatie. Bij compensatie wordt de volgorde aangehouden:

1e keus herplant op locatie, 2e keus herplant dichtbij locatie, 3e keus herplant elders. Als blijkt dat herplant niet mogelijk is, kan in het uiterste geval worden overgegaan tot financiële compensatie waarbij de inkomsten worden geoormerkt voor het aanplanten van bomen en groen elders in de gemeente Utrecht. Stadswerken zal de coördinerende rol op zich nemen om de vraag en aanbod van grote bomen voor verplanting op elkaar af te stemmen.

3.7 Aanpassen van de kapverordening: vrijstelling kleine particuliere tuinen en verbeteren van de afwegingscriteria.

Het kappen van bomen veroorzaakt soms grote onrust in de samenleving. Mogelijkheden tot inspraak en bezwaar hierover zijn belangrijk voor zowel burger als gemeente. Om deze inspraakmogelijkheid voor burgers te garanderen, blijven bomen in de openbare ruimte onder de kapverordening vallen.

Afb. 3.10 (links)

Veel bomen aan de Nieuwe Gracht hebben een beschermde status.

Afb. 3.11 (rechts)

Groeiplaatsverbetering bomen aan de Maliebaan.

*** Voetnoot**

Algemene Plaatselijke Verordening (APV) is een van de verordeningen waarin de gemeente haar regelgeving vastlegt.

Dit waarborgt dat een bestuurlijk besluit nodig is om bomen te kappen, en volgens de Algemene Wet Bestuursrecht is er in die gevallen bezwaar mogelijk. Wel worden twee aanpassingen doorgevoerd in de kapverordening.

3.7.1 Vrijstelling kleine particuliere tuinen

De eerste aanpassing houdt in dat de kapverordening niet meer van kracht is voor kleine particuliere tuinen. De Vereniging Nederlandse Gemeenten en de Bomenstichting geven in hun advies een tuingrootte op van maximaal 150 m2. Omdat in Utrecht alleen de kadastrale maat bekend en eenduidig is, is dit voor Utrecht bepaald op 300 m2 perceelgrootte. Hiermee vervalt ruim 80% van de particuliere aanvragen en wordt aan de wens van deregulering voor bewoners tegemoet gekomen, zonder het belang van volwassen bomen te ontzien.

De bomenstichting maakt een uitzondering voor monumentale bomen. Gezien de leeftijdsopbouw van veel Utrechtse wijken, is er in overleg met de natuur- en milieu groeperingen gekozen voor een leeftijdsgrens van 50 jaar. Daarboven worden bomen als bovengemiddeld beschouwd en wel beeldbepalend. Deze vereisen een kapaanvraag en een beoordeling door de gemeente.

Zo worden kleine tuinen uitgezonderd van het kapvergunningstelsel. Grotere tuinen kunnen meer of grotere bomen bergen en leveren een substantiële bijdrage aan het groene karakter van de wijk of het gebied. Het kapvergunningstelsel blijft bij de grotere tuinen dan ook gehandhaafd, waarbij het college op basis van de geldende criteria kan afwijken.

In de vergunning kan vrijstelling van herplant worden verleend op grond van de afwijkingsgronden in de APV (2018).

3.7.2 Aanpassen criteria in huidige APV*

Als er een kapvergunning moet worden aangevraagd, dan moet de bepaling van de waarde van de betreffende bomen helder zijn. Op dit moment gelden daarvoor de zes criteria in de APV. Het nadeel van de huidige boomwaarde bepaling is dat de criteria onvoldoende objectief zijn. Er wordt naar gegevens gevraagd die niet van direct belang zijn voor de waarde van een boom maar wel van invloed kunnen zijn op de beslissing (de eigenaar of de reden waarom voor de boom een kapvergunning is aangevraagd).

De nieuwe werkwijze gaat uit van vier criteria, die aansluiten bij de voorgeschreven inhoud van de bomenparagraaf. Voor elke boom (of bij nagenoeg identieke bomen: per groep) worden deze criteria gewogen aan de hand van een schaalindeling. Hiermee wordt een eenduidiger beoordeling mogelijk. De waarde van een boom voor ecologie, voor milieu, voor de cultuurhistorie en voor de ruimtelijke aspecten van de stedelijke omgeving. In het veld zal daarbij een aangepast inventarisatieformulier worden gebruikt. Op dit formulier wordt uitsluitend weergegeven wat in het veld aan de boom waarneembaar is om de objectiviteit te verbeteren. Met de nieuwe werkwijze is de reden van aanvraag niet meer van invloed op de beoordeling van de bomen en vindt een afweging plaats op grond van een waarde vrije beoordeling.

4 Beheer en onderhoud van de bomen in Utrecht

Afb. 4.01 (links)

Bomen bieden een prachtig beeld: de weerspiegeling in de grachten.

4.1 Inleiding

Van nature horen bomen thuis in een bos of buiten in het veld. In de stad is de groeiruimte altijd beperkt en zijn de overige omstandigheden verre van optimaal. Vooral bomen in de verharding (straten, voet- en fietspaden) hebben het moeilijk. Het ondergrondse deel van de boom staat voortdurend onder druk: op de wortels wordt geparkeerd en het beheer van kabels en leidingen rond de bomen veroorzaakt regelmatig schade. Ook in nieuwe gebieden is het steeds zoeken naar ruimte voor zowel de bomen als de riole- ring, kabels en leidingen en de bovengrondse inrichting.

In de afgelopen jaren zijn daarom enkele belangrijke verbeteringen in het beheer doorgevoerd, die we in dit bomenbeleid formeel willen vastleggen en verder versterken.

De voorspelbare druk op het leefgebied van de stedelijke boom betekent dat we al bij aankoop en aanplant van de boom maatregelen nemen. Er wordt gekozen voor soorten die overleven in een stedelijke omgeving, maar daar- naast wordt ook gestreefd naar een divers bomenbestand met specifieke soorten in parken en hoven. Bovengronds moet er voor een boom voldoende groeiruimte zijn om zich te ontwikkelen en ondergronds moet er meer ruimte zijn om wortels te vormen. Daarom stelt de gemeente sinds medio jaren negentig scherpere eisen aan de grond voor de groeiplaats voor bomen. De eisen gelden voor de samenstelling van de grond (bomenzand), het aantal kubieke meters van de groeiplaats en tot welke waarde de grond verdicht mag worden. De optimale verdichting van de grond is voor bomen beperkter dan de verdichting die voor een goede bestrating nodig is. Dit probleem is gedeeltelijk op te lossen door het gebruik van bomenzand in de straat. Bomenzand heeft de eigenschap dat het zich, door de vorm van de korrels, bij belasting niet te sterk laat verdichten waardoor de bodem toegankelijk blijft voor beworteling. De voorkeur is echter de bomen in groenstroken met voedzame grond te zetten, dat is echter lang niet altijd mogelijk.

Nieuw aangeplante bomen begeleiden we in hun groei met passende verzorging (watervoorziening), een begeleidingssnoei in de beginfase en een onderhoudssnoei als zij groter zijn geworden. Nadat de bomen uit de jeugdfase zijn, worden zij regelmatig visueel geïnspecteerd op mogelijke gebreken, ziekten en aantastingen.

Naarmate de bomen ouder worden of een slechtere conditie gaan vertonen, worden ze vaker geïnspecteerd op veiligheid. Indien nodig wordt preventief gesnoeid om afbreken van zware takken te voorkomen. Deze snoei kan vaak alleen met speciale apparatuur en door specifieke medewerkers. De maat-

regelen zijn erop gericht de boom zo veilig mogelijk oud te laten worden. Ook beluchting van de grond kan een maatregel zijn als de grond zover verdicht is, dat de zuurstofopname belemmerd wordt.

4.2 Bestrijding van ziekten en plagen

Er zijn verschillende ziekten en plagen die een bedreiging vormen voor de gezondheid van bomen zoals de kastanjebloedingsziekte en de iepziekte. Bij de iepziekte is het rooien van besmette exemplaren noodzakelijk. Daar- naast vindt in Utrecht preventie plaats door iepen te injecteren met een middel dat iepziekte (een bacterie infectie) tegengaat. Dit beperkt de mogelijke aantasting en zorgt voor een zo lang mogelijk behoud van de waardevolle iepen in Utrecht. Door deze wijze van preventie is de jaarlijkse uitval gering en blijft de ziekte beheersbaar.

De kastanjebloedingsziekte en de pas in Utrecht gesignaleerde ziekte bij platanen zijn echter (nog) niet te bestrijden. De gemeente participeert in landelijk onderzoek naar diverse ziekten en plagen (onder andere de kastan- jeziekte), in samenwerking met het Rijk en andere grote steden. Zolang er geen afdoende maatregelen zijn, vindt nieuwe aanplant van deze soorten beperkt plaats.

Bij aantasting door zwammen is het van belang te onderkennen of de zwam de boom acuut bedreigt of een beperkt risico met zich meebrengt. Bij acuut risico is kappen veelal de enige mogelijkheid. Soms kan hiermee aantasting van andere bomen voorkomen worden.

Daarnaast zijn er plagen waar bomen zelf weinig last van hebben, maar die voor mensen hinderlijk kunnen zijn (eikenprocessierups en spinselmot). Voor plagen geldt dat bestrijding zal worden afgewogen tegen het belang van de gezondheid voor de mens. Als de overlast voor bewoners risico's voor haar gezondheid oplevert, kan bestrijding ter hand genomen worden. Als dit risico nauwelijks bestaat en bestrijding voor de boom wel schadelijk kan zijn, wordt geen actie uitgevoerd.

4.3 Aanplant van jonge bomen en begeleiding

De meeste jonge bomen die nu worden aangeplant zijn kwekerijbomen met een omtrek van 16-18 cm op één meter hoogte. Bij aanplant krijgt de boom twee of drie steunpalen mee voor de verankering van de boom. Na een paar jaar worden de palen verwijderd en kan de boom het zelf af. Ook bij het planten van een grotere maat is gepaste steun nodig gedurende een aantal jaren.

Afb. 4.02 (links)

Aanwezigheid van zwammen geeft aan dat de boom minder weerstand heeft of ziek is.

Afb. 4.03 (midden) en 4.04 (rechts)

Voorbeelden van aanrij- schade.

4.3.1 Verzorging van nieuwe aanplant en begeleidingssnoei

Bij de aanplant wordt voor elke boom bepaald wat het gewenste eindbeeld is op grond van de boomsoort en de standplaats. De verzorging van jonge bomen is er op gericht om dit eindbeeld te bereiken. Hiervoor vindt begeleidingssnoei plaats. Voor bomen langs doorgaande wegen is voor het verkeer een vrije hoogte van 4,5 meter nodig. Bij boomsoorten van de eerste grootte (meer dan 20 meter hoog), wordt met het oog op doorhangen van de onderste zware takken, een stam vrijgehouden van 6 of 7 meter. Bij bomen die kleiner blijven is het laatste niet realistisch, deze bomen worden aan-geplant in brede groenstroken en kleinere straten.

4.3.2 Onderhoudssnoei of kroonverzorging

Zodra de gewenste takvrije stamlengte is bereikt, is de begeleidingssnoei afgerond. Hoewel de boom nog verder uit zal groeien, spreken we vanaf dit moment toch al van de volwassen fase. De snoei die in deze fase nodig is, noemen we de onderhoudssnoei of kroonverzorging en is met het verwij-deren van dood hout en sterk doorhangende takken ook gericht op de veilig-heid. In smalle straten kan het soms nodig zijn de kroon van grotere bomen te snoeien.

4.4 Professionele inspecties en duurzaam beheer

Stadswerken beheert ruim 110.000 bomen van de gemeente. De gemeente vervult haar zorgplicht voor bomen door de bomen regelmatig en systema-tisch op deskundige wijze te beoordelen. Dit gebeurt door gespecialiseerde medewerkers door middel van ‘Visual Tree Assessment’ (VTA), een interna-tionaal gehanteerde methode om aan de hand van visuele inspectie aan de buitenkant van de boom te constateren of de boom interne gebreken heeft.

Bij uitwendig zichtbare gebreken vindt verder onderzoek plaats met gespe-cialiseerde middelen. Als er gebreken geconstateerd zijn, wordt de boom als risicoboom geregistreerd en worden maatregelen genomen om de risico’s aanvaardbaar te maken. Door het bijhouden van (digitale) logboeken volgen wij de ontwikkeling van de conditie van de boom. Dat bepaalt de intensiteit van onze inspectie, waarin we de bomen beoordelen op conditie, veiligheid en beheersbaarheid van het risico.

De conditie van een boom is onder meer af te lezen aan het groeigedrag van de boom, de groei van takken en de blad- of knopbezetting. Ook ziekten, vlekken op blad of stam, nieuwe of oude wonden en aantastingen door schimmels zijn een indicatie van hoe gezond een boom is (zgn. biologische symptomen).

De veiligheid van de boom wordt beoordeeld door te kijken naar de breuk-vastheden stabiliteit van de boom (zgn. mechanische symptomen). Een te zware tak, een holte of een scheur, breuken in de bast, dode takken in de boom, maar ook zwamaantastingen van de boom kunnen de boom verzwakken.

Het gebruik van het instrument VTA heeft de gemeente Utrecht vanaf 2005 structureel voor het gehele bomenbestand ingezet. Alle geïnspecteerde bomen zijn digitaal gedocumenteerd en in een beheersysteem onderge-bracht. In de loop van 2008 zijn alle bomen in kaart gebracht. De documen-tatie stelt ons in staat om voor elke boom maatwerk te leveren wat betreft de wijze van beheer. De aard van de maatregelen is afhankelijk van:

- de vitaliteit van de boom (welke extra zorg heeft het meeste effect?)
- de standplaats van de boom (verschil tussen drukke winkelstraat of plantsoen en daarmee inschatting van het risico).

Beheermaatregelen vanuit de VTA betreffen het bewaken van de veiligheid van de bomen door het snoeien van te zware takken (bijvoorbeeld in de kroon) en slecht aangehechte takken (plakoksel). Indien een boom slecht groeit, kan een nader onderzoek worden uitgevoerd waarbij de groeiplaats wordt onderzocht. Hieruit kunnen maatregelen voor de verbetering van de groeiplaats voortvloeien zoals vergroten van de groeiplaats, losbreken van de grond en extra voedingsstoffen. Waar mogelijk wordt met groeiplaatsver-betering aangesloten bij projecten (wegen, riolering).

4.4.1 Vellen is de laatste stap in het beheer

Het aanvragen van een kapvergunning voor een boom krijgt, terecht, veel aandacht maar is uiteindelijk pas de allerlaatste stap in het beheer. Gemeentelijke aanvragen voor een kapvergunning worden voornamelijk ingediend op grond van:

- een geconstateerd gevaar en de plicht tot veiligheid (halfjaarlijkse gemeentelijke vellijst conform beheerprogramma, noodvelling);
- projecten die het algemeen belang dienen (aanleg of vervanging van
- wegen en riolering, oprichting van gebouwen);
- (incidenteel) gevaar en overlast als de technische mogelijkheden tot duur-zaam beheer redelijkerwijs uitgeput raken. Tot het laatste hierboven
- genoemde punt behoren de bomen in woonstraten die overlast geven door te grote wortelopdruk waardoor onveilige situaties ontstaan.

4.5 Wortelopdruk

In vrijwel alle wijken zijn in het verleden, in kleine plantgaten, snelgroeiende bomen aangeplant die in een later stadium zouden wijken voor (tegelijker-tijd aangeplante) duurzame, langzaam groeiende bomen. Deze bomen zijn

Afb. 4.05 (links)
Beperkte wortelgroei door bekabeling.

Afb. 4.06 (midden) en 4.07 (rechts)
Voorbeelden van wortel-opdruk.

echter nooit vervangen en veroorzaken nu wortelopdruk. Daarnaast zijn soms in woonwijken verkeerde boomsoorten in bestrating aangeplant (zoals robinia's). Met deze bomen was ten tijde van de aanplant beperkte ervaring. Nu weten we dat de wortels van robinia's de oppervlakte opzoeken met alle gevolgen voor straten en stoepen. Echter ook boomtypen die alleen diep wortelen kunnen opdrukproblemen geven. Dit wordt dan veroorzaakt door sterke verdichting van de grond, te weinig ruimte voor de boomwortels in de groeiplaats, een verkeerde boomsoort keuze of een extreem hoge grondwaterstand.

Duurzaam handhaven van de bomen is het uitgangspunt, ook voor straten waar wortelopdruk van bomen een probleem is. Er moet dus een afweging plaatsvinden van de ernst van wortelopdruk en de gevolgen voor de verharding en veiligheid, de mogelijkheden om te repareren en de conditie van de boom, de veiligheid en de beheerbaarheid van de boom. Boomwortelopdruk wordt een probleem voor de veiligheid genoemd wanneer er oneffenheden in een voetpad, fietspad of rijbaan ontstaan die groter of gelijk zijn aan 3 cm verschil in hoogte (CROW 146). De actie van de gemeente is afhankelijk van de ernst van de situatie, rekeninghoudend met de locatie.

Van lichte beschadiging van de verharding tot zware beschadiging aan de verharding (de gemeente is als wegbeheerder aansprakelijk voor schade die voortvloeit uit beschadigde verharding)

1. opknappen van de verharding
2. technische oplossingen en standplaatsverbetering
3. zoeken naar functieverandering
4. plan van aanpak vellen en herplant

Vanaf stap 2 tot en met stap 4 worden bewoners betrokken bij de problematiek van wortelopdruk. Als stap 1, het opknappen van de verharding, niet meer verantwoord is, worden bewoners hierover geïnformeerd. Dit bericht bevat ook informatie over wat de gemeente als vervolg voor ogen staat. Indien de gemeente mogelijkheden ziet om standplaatsverbetering of technische verbeteringen door te voeren, wordt dit ook in het bericht gemeld.

Als standplaatsverbetering of technische verbetering (stap 2) onvoldoende soelaas biedt (resultaat te onzeker, te duur) wordt er een keuzepakket aan bewoners voorgelegd. Met een huis-aan-huis enquête wordt aan bewoners gevraagd te kiezen uit minstens twee modellen:

- vervanging van zo veel mogelijk bomen die nu acuut of in de komende jaren problemen geven en herplant met een boom naar keuze uit een door de gemeente opgestelde boomsoortenlijst. Hierbij is ook aangegeven welke bomen uitgezonderd kunnen worden, dus niet geveld hoeven te worden als gevolg van bijvoorbeeld een functieverandering van het omliggende gebied;
- gefaseerd vervangen waarbij alleen de ernstige overlast gevende bomen worden vervangen en de overige bomen in een later stadium als deze ernstige overlast gaan veroorzaken. Ook bij dit voorstel kan functieverandering aan de orde zijn. En ook hierbij wordt aan bewoners gevraagd voor de herplant te kiezen door middel van een keuzelijst.

Op grond van de uitkomsten van de enquête wordt over de verdere aanpak beslist. Over de uitkomsten van de enquête en de te nemen vervolgstappen worden alle bewoners geïnformeerd.

4.6 Communicatie

Bewoners van Utrecht zijn nauw verbonden met de bomen in hun buurt, wijk en stad. Steeds vaker halen bomen het nieuws en niet zelden omdat een bewoner aan de bel trekt. Dit vraagt van de gemeente dat ze tijdig en helder communiceert over het beheer van de bomen en ingrepen die onvermijdelijk zijn. Ook spant de gemeente zich in om bewoners te betrekken bij het beheer. Hier zijn ondertussen ook afspraken over gemaakt. De gebiedsbeheerder van StadsWerken en gebiedsmanager van StadsOntwikkeling hebben hier een bijzondere en proactieve rol in.

Het beheer en de verzorging van bomen wordt nadrukkelijker gepresenteerd aan bewoners. Zo zullen wij geregeld via wijkuitgaven (papieren en digitaal) de aandacht vestigen op het boomonderhoud. Op deze wijze is ook recent gecommuniceerd over de problematiek van wortelopdruk bij verhardingen en kwam goed overleg op gang tussen de wijkbewoners en de beheerder. Dit leidde tot goed afgestemde voorstellen.

Ook de techniek van het boombeheer zal nadrukkelijker in beeld gebracht worden. Dit kan door middel van excursies, maar ook specifieke demonstraties bij keuringen van bomen kunnen de betrokkenheid vergroten. Dit geldt ook voor het houden van excursies over de bijzondere bomen van Utrecht, bomen met een verhaal of botanisch bijzonder. Of door het beter kenbaar maken van de structuren van de stad die zichtbaar worden in de bijzondere boomstructuren. Met haar expertise en kennis kan de gemeente in de media meer toe lichten over de bomen in Utrecht. Door de inzet van meer media kunnen de bomen meer een onderdeel van de herkenning van de stad worden en iets om trots op te zijn.

Afb. 4.08 (links)

Nest van de Eikenprocessierups.

Afb. 4.09 (midden)

Afgekeurde boom volgens de VTA.

Afb. 4.10 (rechts)

Voorbeeld zwamaantasting op de stamvoet.

Wekelijks publiceert de gemeente aangevraagde en verleende vergunningen. Ter ondersteuning informeert de gemeente zowel bij aanvraag als verlening in bijzondere gevallen via wijkberichten de bewoners hierover. De gebieds-beheerder van StadsWerken is hier regisseur in. De gemeente betreft waar mogelijk bewoners bij het uitzoeken van nieuwe bomen. Twee keer per jaar verschijnt er een vellijst waarop alle bomen die geveld worden in het komende half jaar op staan, zodat met de bewoners actief over de vervan-ging gesproken kan worden.

De gebiedsmanager StadsOntwikkeling zal in zijn communicatie met bewoners en betrokkenen de positie van de bomen belichten bij ruimtelijke ingrepen. De bomenparagraaf bij de stedelijke plannen vormt hierin de leidraad. In wijkberichten over voorgenomen plannen zal op basis van die bomenparagraaf informatie gegeven worden over de belangen van bomen.

Dat de gebiedsmedewerkers een nadrukkelijker rol krijgen in de communicatie met bewoners, is niet zo vreemd. Zij kennen het gebied, zijn bekend met de groene kwaliteiten en de mogelijke gevoeligheden. Daarmee leggen we de communicatie over de bomen bij medewerkers die een zekere bekendheid hebben voor bewoners en daarmee ook makkelijker te bena-deren zijn. Uiteraard is in de ondersteuning van de communicatieve taak van de gebiedsmedewerkers een belangrijke rol voor het wijkbureau weggelegd, wisselend als vraagbaak, richtingwijzer en uitvoerder.

Afb. 4.11 (links)
Communicatie over park-
aanleg in Leidsche Rijn.

Afb. 4.12 (rechts)
Bomenonderhoud
Maliebaan.

4.7 Betrokkenheid

Tijdens de inspraakperiode van dit Bomenbeleid Utrecht, zijn diverse suggesties binnengekomen om de betrokkenheid van de inwoners van Utrecht met haar bomen te vergroten. Een aantal suggesties betreft het versterken van de website over bomen met de mogelijkheid om specifieke verhalen en kennis toe te voegen.

Andere voorstellen betreffen het stimuleren van vormen van boomadoptie om daarmee de relatie tussen bomen en bewoners, instellingen en bedrijven te versterken. Een voorbeeld hiervan is het adopteren van monumentale bomen zoals langs de Maliebaan of het Zocherplantsoen. Ook andere bomen en

bijzondere boomgroepen kunnen geadopteerd worden. Voor bedrijven of instellingen kan het interessant zijn bomen te adopteren om hiermee een bijdrage te leveren aan het (leef)klimaat in de stad.

De gedane suggesties sluiten aan op de ambities van de gemeente. Samen met bewoners zal onderzocht worden hoe dit idee verder uitgewerkt kan worden.

Bijlagen

Bijlage 1: Veldbeoordeling van bomen bij velvergunning

Bijlage 1:

Blauwe tekst en
markeringen zijn een fictief
voorbeeld van de notities
door een deskundige bij de
veldbeoordeling.

Formulier voor veldbeoordeling van bomen waarvoor velvergunning is aangevraagd.

Datum aanvraag : 10 mei 2009
Kenmerk van aanvraag:
Datum beoordeling : 20 mei 2009
Behandeling door :

Aantalboomsoortomtrek 1Eik155 cm.	Boom/bomen niet vergunningplichtig, omdat:
Conditie van de boom/ bomen Goed	Standplaatsomschrijving Boom staat op een braakliggend stuk grond tussen twee huizen in. Er achter ligt een open grasveld.
Beschrijving habitus, dendrologische status: Een gezonde eik, goed in blad, onbeschadigde stam. Is een veelvoorkomende boomsoort in Utrecht.	Plantwijze van de boom/bomen Alleenstaand

Ecologische waarde

- ☐ Wel/~~geen~~ schuil-/ broedplaats fauna.
- ☒ Er groeien wel/~~geen~~ bijzonder/zeldzame planten op de boom (maretak, korstmossen of andere epifyten)?.
- ☒ Wel/~~geen~~ ecologische verbinding voor bijvoorbeeld vogels en insecten.
- ☒ Anders.

Toelichting:
Omdat dit de enige boom is op een open stuk grond, is het een rustplaats voor vogels en insecten. Op buurtniveau vormt het een verbinding tussen de bomen in de straat en het achterliggende grasveld.

Ruimtelijke waarde

- ☐ De boom heeft wel/~~geen~~ duidelijke ruimtelijke invloed op wijkniveau.
- ☒ De boom is wel/~~niet~~ opvallend en indrukwekkend vanwege formaat.
- ☒ De boom zorgt wel/~~niet~~ voor herkenbaarheid in de wijk.
- ☒ De boom is wel/~~niet~~ beeldbepalend door de mate waarin het beeld van de plek wijzigt door het verwijderen van de boom.
- ☒ Anders.

Toelichting:
De boom draagt bij aan de herkenbaarheid in de wijk: elk kind kent de boom en het speelveld. Door het verwijderen van de boom resteert alleen een kale vlakte. Er wordt echter gebouwd, zodat dit beeld van tijdelijke aard is. Daarna staat er een woning in een aaneensluitende rij.

Milieuwaarde

- ☒ ~~Wel~~/geen belangrijke functie voor luchtkwaliteit / fijnstoffiltering.
- ☒ De boom is ~~wel~~/~~niet~~ van belang i.v.m hoge bebouwingsdichtheid en/of weinig groen.
- ☒ De boom heeft ~~wel~~/geen buitengewone dempende werking op hinderlijke (monotone) geluiden van verkeer of industrie.
- ☐ Anders.

Toelichting:

ledere boom levert overdag netto meer zuurstof dan hij verbruikt, en elke boom vangt fijnstof weg. De bijdrage van deze ene boom, in een wijk vol met auto's is nihil te noemen. Het is een van de weinige bomen in deze straat en met het verdwijnen resteert er alleen nog het grasveld met omliggende heesters.

Cultuurhistorische waarde

- ☒ De boom is ~~wel~~/niet herkenbaar als herdenkings-, of markeringsboom.
- ☒ Boom levert ~~een~~/geen buitengewoon aandeel in de beleving van architectonisch belangrijke gebouwen.
- ☐ Anders.

Toelichting:

De cultuurhistorische waarde is niet herkenbaar door aanwezigheid van een gedenkplaat o.i.d. De boomopname geeft hierover geen informatie. Nader onderzoek van bronnen en navraag bij bewoners zal hier mogelijk informatie over geven.

Bijlage 2: Principe profielen

Toelichting profielen

De lijnen van de bomenstructuur zijn geclusterd binnen verschillende legendaeenheden. Deze eenheden zijn verder uit gewerkt in profielen. Hierin is de gewenste samenhang tussen de laan, de boomsoort en de plantwijze weergegeven. De herkenbaarheid van de verschillende lijnen van de bomenstructuur wordt namelijk sterker en krachtiger als de boomsoort en de plantwijze zijn afgestemd op de hele cultuurhistorische, ecologische en ruimtelijke context van de lijn.

De stad heeft door de eeuwen heen haar huidige vorm gekregen. De bomen en de principe-profielen zijn grotendeels gelijk aan de huidige beplantingen zoals die, mede door de bodemgesteldheid, door de jaren heen zijn gegroeid. Ze wijken dan ook niet veel af van de actuele situatie. De principe-profielen zijn richtinggevend voor de toekomst en zijn continu en consistent, om herkenbaarheid, identiteit, samenhang en beleving te waarborgen. De profielen zijn geen absolute keuzes of dogma's, maar zijn slechts een houvast bij ontwerp, onderhoud en beheer. Dat wil zeggen dat wanneer er een ruimtelijke of onderhoudsopgave ligt, er verder gedetailleerd en op de locatie toegesneden moet worden. In ontwikkelings- en beheeropgaven zijn er redenen denkbaar waardoor afgeweken wordt van de voorgestelde profielen. De bomenstructuurkaart plus de profielen plaatst de aanplant van bomen echter in de context van het geheel van de stedelijke bomenstructuur.

De indeling van de lanen in veertien profielen is gemaakt op basis van hun cultuurhistorische karakter. Overwegingen voor boomsoort en plantafstand die vanuit het ruimtelijke en ecologische aspect meegenomen worden zijn hieronder beschreven.

Ruimtelijke overwegingen

Bij het inrichten van een straat of park kunnen bomen zo worden geplant dat ze een bepaald ruimtelijk effect oproepen. Als op een plein bomen dicht op elkaar worden geplant, vormen ze een dak waardoor een mate van intimiteit ontstaat. Een groot veld kan in tweeën worden gesplitst door een rij bomen. Zo geldt ook voor een laan of lijn dat door de plantafstand verschillende effecten kunnen ontstaan. Deze zullen hieronder opgesomd worden. Hierbij moet gelet worden op de maat en schaal van de omgeving. De bomen moeten zich verhouden tot de schaal van de ruimte waarin ze geplaatst worden.

- Rij: Bomen op afstand van elkaar waardoor de tussenruimten groot zijn en de gevels of het landschap goed zichtbaar blijven.
- Scherm: Bomen staan naast elkaar waardoor de kronen elkaar net raken. Dit gebeurt vaak bij leibomen.
- Wand: Bomen staan zo dicht op elkaar dat ze in elkaar groeien en nauwelijks zichtbaar is wat erachter ligt. Bomen zijn dominant in het straatbeeld.
- Dak: Bomen aan twee kanten van de weg waarbij de kronen elkaar raken en als het ware een tunnel vormen.
- Losse beplanting: Bomen staan op onregelmatige afstand, contrast in soort en grootte.

Naast het variëren in plantafstand worden ook verschillende effecten bereikt door het gebruik van boomsoorten met een specifieke vorm, textuur, licht-inval, kleur en grootte. Voor elk type bodem zijn bepaalde bomen karakteristiek, wat vooral terugkomt in de historische bomenlijnen in de stad. Op een natte bodem zullen bijvoorbeeld meestal wilgen en elzen staan.

Aanbevelingen vanuit ecologie

In de gekozen inrichting zijn er behalve ontwerptechnische en beheersmatige afwegingen, ook aanbevelingen vanuit de ecologie.

1. Kies bomen die passen bij de groeiplaatsomstandigheden:

Criteria in dit kader hebben te maken met bodemstructuur, voedselrijkdom en zuurgraad, grondwaterstanden en mogelijke wisselingen daarin en lichte of donkere standplaats. De gekozen bomen duiden daarmee, voor zover geen bodemverstoring heeft plaatsgevonden, het oorspronkelijke landschap. Dit landschap zal door de bomen gezonder blijven en beter groeien en zo duurzamer in stand gehouden kunnen worden. De criteria zijn meestal redelijk gemakkelijk toe te passen. Bij bomen in bestrating en in opgehoogde woongebieden moet er rekening mee gehouden worden dat daar bomenzand wordt gebruikt.

2. Kies bij ecologisch waardevolle verbindingen voor soortvariatie:

bij voorkeur meerdere boomsoorten in een rij of groep. Meerdere soorten in lanen of vlakken (parken en plantsoenen) toepassen vergroot de biodiversiteit (soortenrijkdom, gebruik door plant en dier), verhoogt de weerbaarheid van de individuele bomen en verkleint de kans op ziektes (aantastingen en plagen).

3. Kies voor inheemse soorten:

daar zijn de doelsoorten vanuit het natuurbeleid op aangepast. Platanen bijvoorbeeld zijn veelgebruikte stadsbomen, maar de ecologische waarde is beperkt. Het blad verteert slecht en geeft een nauwelijks bruikbare humus, in de bomen wordt weinig tot niet genesteld.

4. Kies voor soorten die (uitbundig) bloeien en vrucht dragen (noten, bessen, fruit).

Dat stimuleert bezoek door insecten en daarmee insecteneters, en door vruchteters (vogels, eekhoorns). Dat op zijn beurt draagt bij aan ecologische diversiteit en natuur in de stad. Wel moet opgemerkt worden dat dergelijke bomen vaak overlast geven. Uitgekiende standplaatsen zijn daarom vereist.

5. Kies voor leefbaarheid en duurzaamheid:

plant zoveel mogelijk bomen met een goede toekomstverwachting. Dit geldt zowel voor soort als standplaats. Juist duurzame structuren zijn voor natuur en ecologie van belang, zij zorgen voor stabiele, rustige omstandigheden. De pionierssoorten die van verandering houden, komen in de stad al veelvuldig voor. Daarnaast is de stad zelf al altijd in beweging.

Beelden per profiel

De principe-profielen zijn hieronder kort omschreven, waarbij de meest toegepaste boomsoorten en plantwijzen worden benoemd. Daarnaast zijn er, indien relevant, overige karakteristieken benoemd.

Voor twee typen lijnen die wel op de structuurkaart staan, is geen principe-profiel verbeeld. Ten eerste 'historisch overig', dat vanwege de veelzijdigheid van de daar ondergebrachte lijnen niet te karakteriseren is. Ten tweede de snelwegen, waarvan de schaal en de samenhang tussen beplanting en weg van een andere orde is. Dit vergt een apart onderzoek.

De volgende 14 profielen worden hierna omschreven:

1. Acces

(belangrijke, historische invalsweg vanuit het buitengebied de stad in)
2. Stadslaan

(naoorlogse weg)
3. Parkweg

(naoorlogse weg met een losse, parkachtige beplanting)
4. Rivier

(natuurlijke waterloop)
5. Kanaal

(gegraven waterloop ten behoeve van transport)
6. Inundatiekanaal

(waterloop, relict van de Nieuwe Hollandse Waterlinie)
7. Singel

(de stadsbuitengracht met haar wallen en bolwerken, later omgevormd tot een singel)
8. Gracht

(gegraven waterloop met werfkelders)
9. Ontginningslint

(lint, aangelegd om een gebied te ontginnen, met hieraan boerderijen)
10. Dijk, kade

(waterkering)
11. Landgoedlaan

(oprijlaan naar een landgoed)
12. Bomenplein

(historisch plein of plek ingericht met bomen)
13. Ecologisch overig

(bomenlijn in de stad die niet onder een ander profiel is onder te brengen, maar vanwege zijn ecologische waarde wel van belang is voor de stedelijke bomenstructuur)
14. Hofstad

(de benaming van de provincie Utrecht voor een erkend huis of kasteel met grond van een adellijke persoon).

1. Acces

- a) Hoofdsoorten
- oost - Utrecht/Heuvelrug eik en beuk

- west - Utrecht/polder es

- stad: linde
- b) Plantwijze
- twee of meer rijen laanbomen
- c) Overig:
- bomen van de 1ste grootte

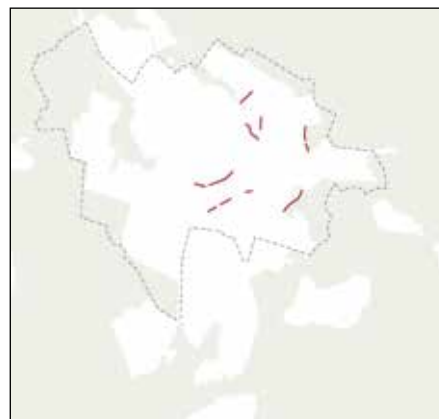
2. Stadslaan

- a) Hoofdsoorten
- soort/eenheid verschilt per wijk: iep, es, linde, plataan, kastanje, eik
- b) Plantwijze
- twee of meer rijen laanbomen
- c) Overig:
- bomen van de 1ste grootte

3. Parkweg

- a) **Hoofdsoorten**
iep, es, linde, plataan, kastanje, eik
- b) **Plantwijze**
losse boomgroepen in gras
- c) **Overig**
gestrooide bomen

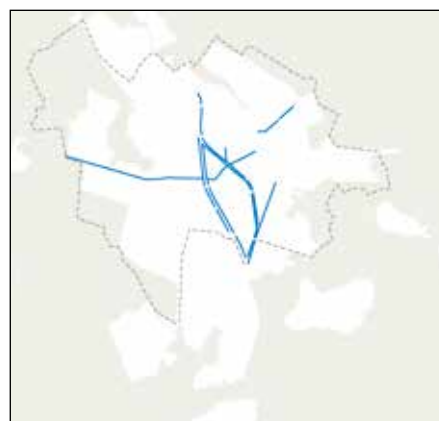
4. Rivier

- a) **Hoofdsoorten**
populier, wilg, els
- b) **Plantwijze**
losse boomgroepen in oever of talud
- c) **Overig:**
meidoornstruwelen

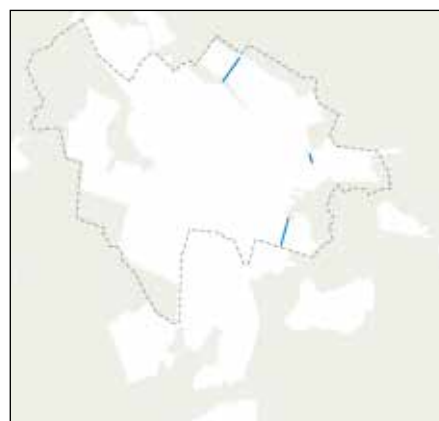
5. Kanaal

- a) **Hoofdsoorten**
per kanaal, bijvoorbeeld es (Merwedekanaal) en linde (Vaartse Rijn) en per stadsdeel (Amsterdam Rijnkanaal)
- b) **Plantwijze**
sterk lineair
- c) **Overig**
passend bij de maat van het kanaal

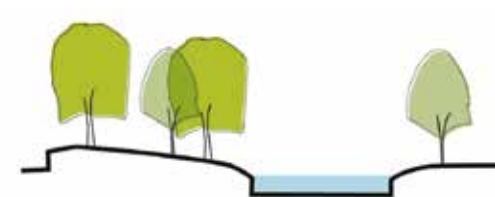
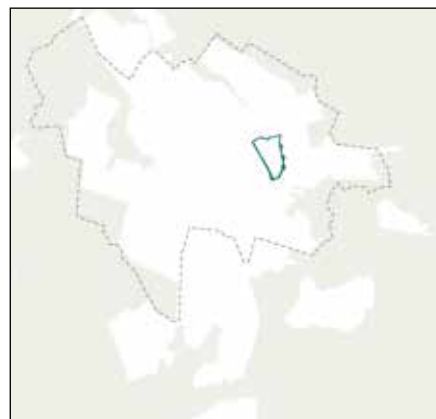
6. Inundatiekanaal

- a) **Hoofdsoorten**
eik, populier, es, els
- b) **Plantwijze**
1 a 2 rijen, andere zijde losse beplanting
- c) **Overig**
asymmetrisch profiel

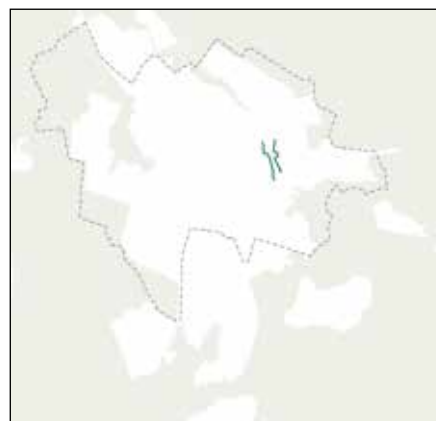
7. Singel

- a) **Hoofdsoorten**
esdoorn, linde, eik, iep ('zocherassortiment')
- b) **Plantwijze**
gestrooide bomen
- c) **Overig**
De singel is bovenal een plantsoen met grote waarde voor de stad Utrecht. Kenmerkend is het asymmetrisch profiel en de ruime diversiteit aan boomsoorten.

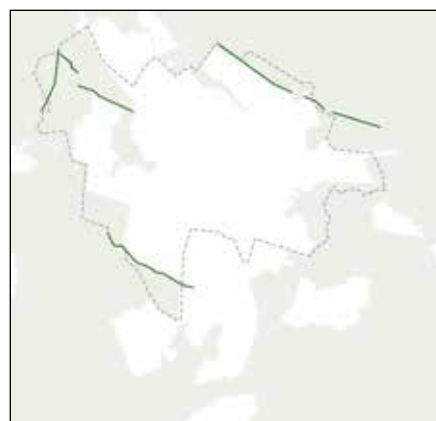
8. Gracht

- a) **Hoofdsoorten**
linde, es, eik, iep
- b) **Plantwijze**
2 rijen
- c) **Overig**
in verharding, zie ook het Beheerplan 2007 - 2017

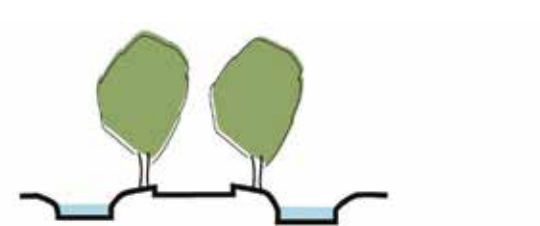
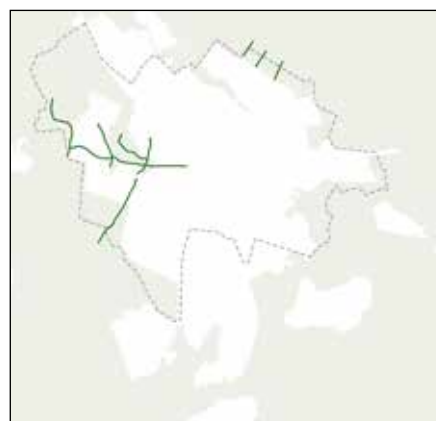
9. Ontginningslint

- a) **Hoofdsoorten**
populieren, essen
- b) **Plantwijze**
2 rijen

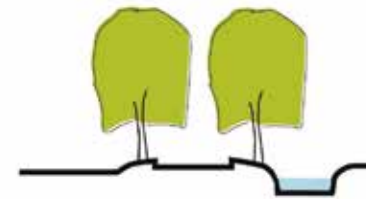
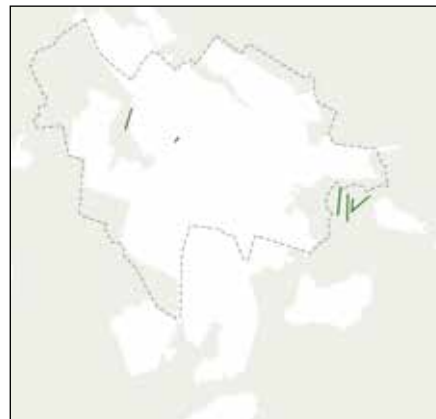
10. Dijk, kade

- a) **Hoofdsoorten**
overwegend essen, wilgen
- b) **Plantwijze**
1 a 2 rijen

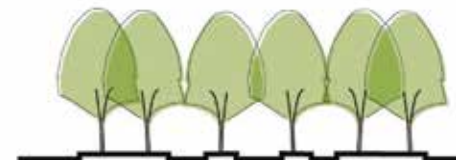
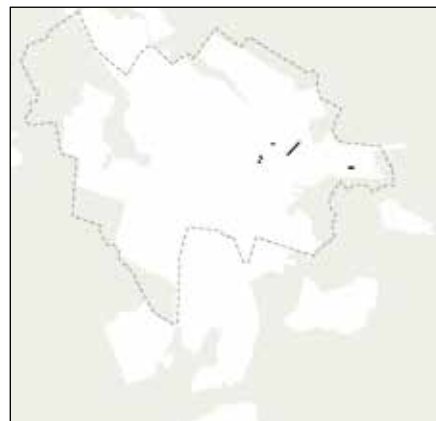
11. Landgoedlaan

- a) **Hoofdsoorten**
eik, beuk
- b) **Plantwijze**
2 of meer rijen
- c) **Overig**
korte plantafstanden

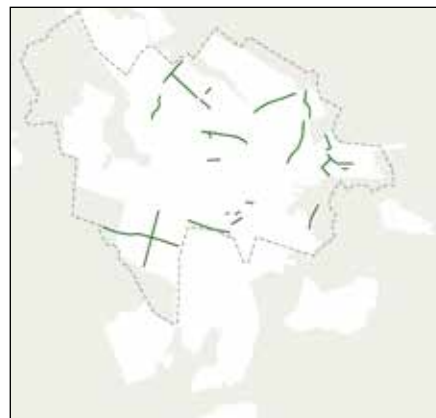
12. Bomenplein

- a) **Hoofdsoorten**
linde, eik
- b) **Plantwijze**
3 of meer rijen
- c) **Overig**
boomgroep in rasterverband of gestrooid

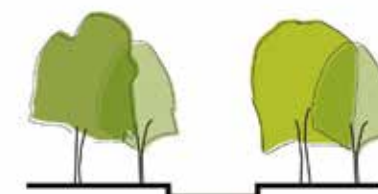
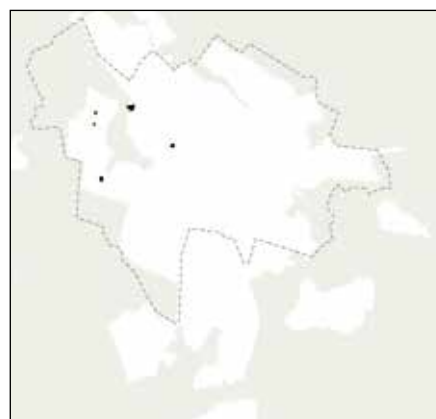
13. Ecologisch overig

- a) **Hoofdsoorten**
mengsel
- b) **Plantwijze**
max. 30 meter afstand tussen de bomen
- c) **Overig**
met onderbegroeiing

14. Hofstad

- a) **Hoofdsoorten**
mengsel van wilg, linde, populier, eik, kastanje, es
- b) **Plantwijze**
los verband
- c) **Overig**
boomgroep

Bezoekadres Stadsplateau 1, 3533 JE Utrecht

Postadres Postbus 8406, 3503 RK Utrecht

Telefoon 030 - 286 00 00

www.utrecht.nl